

ВИПУСК 6.

**БЕРЕЗЕНЬ – КВІТЕНЬ
2023 РОКУ**

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Періодичний звіт на основі
моніторингових матеріалів
з обраних регіонів України

ВИПУСК 6.
БЕРЕЗЕНЬ–КВІТЕНЬ
2023 РОКУ

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Періодичний звіт на основі
моніторингових матеріалів
з обраних регіонів України

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ. Періодичний звіт на основі моніторингових матеріалів з обраних регіонів України. **ВИПУСК 6. БЕРЕЗЕНЬ – КВІТЕНЬ 2023 РОКУ** / Український незалежний центр політичних досліджень. Київ. Червень 2023. 36 с.

Цей звіт підготувала команда Українського незалежного центру політичних досліджень у межах діяльності Національної платформи стійкості та згуртованості. Ця громадська ініціатива започаткована в лютому 2018 року (попередня назва – Національна платформа «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію»).

Діяльність Національної Платформи спрямована на посилення національної стійкості України. Шлях до цього – забезпечення діалогових практик у суспільстві, надання пропозицій владі у виробленні відповідних політик, зокрема щодо стійкості та соціальної згуртованості, а також забезпечення суспільної обізнаності в цих процесах. Ініціатива реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах проєкту «Побудова стійкості у конфлікті шляхом діалогу».

Звіт базується на даних про події у 12 областях України, що мають значення для формування політики національної стійкості. Відбір областей здійснено на основі аналізу процесів згуртованості мешканців Донецької, Луганської, Харківської, Херсонської, Запорізької, Миколаївської, Одеської, Тернопільської, Івано-Франківської, Чернівецької, Львівської і Закарпатської областей внаслідок розгортання воєнних дій. Для збору даних ми вирізняємо тимчасово окуповані території, прифронтові та території, що розташовані в тилу.

УНЦПД висловлює подяку за надані матеріали учасникам Регіональної мережі Національної платформи стійкості та згуртованості – Дмитрові Арабаджієву, Надії Бабарикіній, Дементію Белому, Анатолію Бойку, Ігорю Доцякові, Михайлові Золотухіну, Оксані Івасів, Олені Литвин, Наталії Нечаєвій-Юрійчук, Олені Ніжельській, Андрію Романенкові, Дмитрові Тужанському, Назару Хамулякові.

Укладачі звіту – Світлана Горобчишина (текст), Ольга Коваленко (координаторка Регіональної мережі Національної платформи стійкості та згуртованості), Валерія Скворцова (координаторка проєкту), Світлана Конончук (загальна редакція)
Літературна редакторка – Мар'яна Добоні
Дизайнер – Сергій Буравченко

Зміст цієї публікації є цілковитою відповідальністю авторів і не обов'язково відображає офіційну позицію Європейського Союзу.

Публікація доступна на сайті Національної платформи стійкості та згуртованості <http://national-platform.org/> та сайті УНЦПД www.ucipr.org.ua.

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	05
I. ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІ, ЗВІЛЬНЕНІ ТА ПРИФРОНТОВІ ТЕРИТОРІЇ	09
1. Зміни в системі управління	10
1.1. Законні місцеві органи влади в період окупації частини регіону. Деокуповані території	10
1.2. Рішення окупаційної влади	11
1.3. Доступ до публічної інформації	13
2. Гуманітарна ситуація	14
2.1. Деокуповані / неокуповані території	14
2.2. Фільтраційні дії окупаційної влади	14
2.3. Дії окупаційної влади щодо рекрутингу в збройні формування	15
2.4. Евакуація	15
3. Робота над ідентичністю	17
3.1. Зміни в стандартах освіти	17
3.2. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення	18
3.3. Свобода віросповідання	18
4. Зміни в соціальній структурі	19
4.1. Деокуповані / неокуповані території	19
4.2. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю	20
II. ТЕРИТОРІЇ ПІД УПРАВЛІННЯМ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ	21
1. Зміни в системі управління	21
1.1. Рішення влади, що позначилися на згуртованості	21
1.2. Доступ до публічної інформації	22
1.3. Скандали. Резонансні події	23
2. Робота над ідентичністю	23
2.1. Зміни в стандартах освіти	23
2.2. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення	24
2.3. Свобода віросповідання	24
2.4. Національні меншини	25
3. Спільна справа	25
3.1. Взаємодія на рівні спільнота – влада. Довіра до рішень влади. Реагування на потреби та бізнесові й громадські ініціативи	25
3.2. Взаємодія на рівні суспільства. Ініціативи. Довіра між групами	26
4. Зміни в соціальній структурі	28
4.1. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю	28
4.2. Потреби вимушених переселенців. Реагування	28
4.3. Потреби добровольців територіальної оборони. Реагування. Мобілізація	31
МЕТОДОЛОГІЯ ЗБОРУ ДАНИХ	32

РЕЗЮМЕ

Тимчасово окуповані, звільнені та прифронтові території

Протягом березня – квітня 2023 року відбулося декілька значущих подій, які стосувалися українських тимчасово окупованих територій. Так, наприкінці квітня президент Росії Володимир Путін розпорядився депортувати жителів українських територій, окупованих Росією. [Указ](#) «Про особливості правового становища окремих категорій іноземних громадян і осіб без громадянства в Російській Федерації» від 27 квітня 2023 року передбачає, що громадяни України, які живуть на окупованій частині Херсонської, Запорізької, Луганської та Донецької областей і вирішили зберегти українське громадянство, можуть жити тут до 1 липня 2024 року. Після цього їх можуть депортувати.

Водночас 14 березня 2023 року Держдума Росії ухвалила закон, за яким українці в окупації, які отримали паспорти РФ, можуть вийти з українського громадянства, подавши відповідну заяву в російські органи.

17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордер на арешт Володимира Путіна, а також уповноваженої з прав дитини при президентові РФ Марії Львової-Белової. У повідомленні суду [йдеться](#) про те, що вони підозрюються в незаконній депортації дітей з України.

27 квітня Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) визнала геноцидом депортацію та насильницьке переміщення українських дітей на територію Російської Федерації. У [резолюції](#) 2495 (2023) «Депортації та насильницькі переміщення українських дітей та інших цивільних осіб у Російську Федерацію або на тимчасово окуповану територію України: створення умов для їхнього безпечного повернення, припинення цих злочинів і покарання винних» вказано, що станом на середину квітня цього року було депортовано 19 384 дитини, з яких повернулася лише 361 дитина. Доля тисяч українських дітей не відома.

У Херсонській області серйозними викликами залишалися такі: а) щоденні масовані артилерійські обстріли території, цивільних об'єктів; б) пошкодження об'єктів критичної інфраструктури, у першу чергу електромереж. Десятки населених пунктів залишалися без електроенергії ще з осені минулого року; в) замінування тисяч гектарів, що перешкоджало господарюванню на більшості земель правобережної Херсонщини.

Вирішальними для подальшого розвитку області мають стати події на фронті. Стабілізацію фронту можна буде вважати найгіршим сценарієм для майбутнього Херсонської області та Херсона, адже триватиме відтік населення, руйнування жилих кварталів, інфраструктури. У цій місцевості залишаться люди похилого віку та особи із соціально вразливих груп.

Протягом березня – квітня в області продовжилися позитивні тенденції в стабілізації управлінських процесів. Поступово відновлювався кадровий потенціал. Військові адміністрації дослухалися до суспільної критики та звільняли тих, кого критикувала громадськість. Причини таких звільнень – колишня належність службовців до проросійських партій, участь у тінювих оборудках.

Окупанти намагалися за короткий час завершити включення життя в лівобережних громадах Херсонщини в російську систему. Для цього здійснювалося кілька кампаній тиску. По-перше, паспортизація місцевого населення. По-друге, перереєстрація майна та підприємств. По-третє, остаточне виведення української валюти з обігу. По-четверте, створення відділень російських політичних партій, громадських організацій. По-п'яте, включення новоокупованих територій у систему пропагандистських кампаній і структур. На окупованій частині Херсонщини розпочалася підготовка до так званих «виборів», запланованих на 10 вересня 2023 року. І все це на фоні політики терору та залякування місцевого населення.

Основною безпековою проблемою Запорізької області залишалася безпосередня близькість до лінії фронту, через що вона потерпала від постійних обстрілів, зазнавала суттєвих руйнувань. Попри небезпечну ситуацію органи влади продовжували працювати та забезпечувати функціонування територій. Обласна влада співпрацювала з міжнародними організаціями, громади області отримували гуманітарну допомогу.

Міжнародні банки зняли певні обмеження на використання валютних рахунків, що були пов'язані з некоректним трактуванням статусу Запорізької області, чим розблокували діяльність багатьох підприємств.

Генеральний директор МАГАТЕ Рафаель Гроссі повідомив, що під час свого візиту на окуповану російськими військами Запорізьку АЕС став свідком «військових приготувань». Наприкінці квітня, за оцінкою Міністерства енергетики України, ситуація на станції погіршувалася, у першу чергу технічна експлуатація станції.

У Запорізькій області окупанти збудували три лінії оборони протяжністю 120 кілометрів, мінували поля та ґрунтові дороги. Вони продовжували репресії проти місцевого населення, зокрема викрадали українських громадян на тимчасово окупованих територіях.

В області стартувала посівна кампанія. За даними Запорізької обласної військової адміністрації, на кінець квітня Державна служба України з надзвичайних ситуацій розмінувала в області 1 200 гектарів із 1 232, що потребували розмінування. Але 80% сільськогосподарських земель залишилися під контролем окупантів або в районі бойових дій.

У Донецькій області протягом моніторингового періоду лінія фронту значно не змінилася. На початок квітня українські війська контролювали 45% області. За останні пів року ворог збільшив контроль лише на 5% території. Найбільш запеклі бої тривали навколо Бахмуту, Авдіївки та Вугледару. Також російські окупаційні війська все частіше обстрілювали населені пункти області, дещо віддалені від лінії фронту.

Попри те, що в Донецькій області точилися найзапекліші бої порівняно з іншими ділянками фронту, вона демонструвала досить високий рівень стійкості. Перш за все це пов'язано з тим, що в області сформована ефективна система військових адміністрацій, яка охоплює всі рівні, починаючи з регіонального й закінчуючи рівнем територіальних громад. Ця система виявилася досить стійкою та гнучкою та вже витримала випробування у звільнених громадах.

Наприкінці березня 2023 року Донецька обласна військова адміністрація ухвалила рішення евакуювати дітей з 21 прифронтового населеного пункту. Станом на 20 квітня в небезпечних населених пунктах перебувало 56 дітей. Водночас попри постійні обстріли у відносно безпечні райони мешканці поверталися.

Проводилися так звані «евакуаційні заходи» й на окупованій частині Донеччини. Головним чином «евакуація» відбувалася із захоплених частин Бахмуту та Соледару. Попри символічні інтеграційні дії, окупована частина Донецької області так і не стала частиною Росії. Замість ліквідації пунктів пропуску на кордоні між Донецькою областю та Росією створювалися нові точки перетину кордону.

19 березня окуповані райони України, зокрема зруйнований Маріуполь, уперше відвідав президент Росії Володимир Путін. У місті його супроводжував лише віцепрем'єр російського уряду, керівництва самопроголошеної «ДНР» і представників окупаційної адміністрації міста поряд з очільником Росії помічено не було. Понад те, візит не висвітлювали навіть журналісти кремлівського пулу, які завжди супроводжують першу особу в поїздках. Цілі цього незапланованого миттєвого візиту залишилися незрозумілими. Жодних нових політичних заяв Путін не зробив, на перебіг подій це фактично не вплинуло, не спостерігалось й суттєвого пропагандистського ефекту від візиту.

Краматорськ став першим містом Донецької області, яке вирішило позбутися російських символів у назвах місцевих топонімів. Щоб уникнути додаткового джерела напруження, цю роботу потрібно краще комунікувати, у тому числі створювати можливості для громадськості обговорювати такі зміни.

Протягом звітного періоду на лінії фронту Луганщини найгарячіше було в районах Кремінної, Кузьминога та Білогорівки. Також від ворожих обстрілів потерпали Стельмахівка, Макіївка, Невське та Діброва.

Ключовою подією у сфері управління областю стало призначення Артема Лисогора головою Луганської обласної державної адміністрації. Також були призначені начальники Сєверодонецької, Попаснянської та Гірської міських військових адміністрацій.

На початку повномасштабної війни з міркувань безпеки та захисту даних держава закрила доступ до даних державних реєстрів та автоматизованих систем, однак у квітні було розблоковано доступ до 93 реєстрів / систем у територіальних громадах.

Добіг кінця набір до #ГвардіїНаступу – підрозділів різних силових структур України: Національної поліції, Державної прикордонної служби та Національної гвардії. Серед бійців добровольчої штурмової бригади «Лють» майже 200 луганчан. Хоча комплектація восьми бригад офіційно завершилася, очікується, що буде здійснюватися набір у резервні підрозділи.

Активно працювали мережі гуманітарних хабів, які надають допомогу різним вразливим категоріям і внутрішньо переміщеним особам (ВПО), вимушеним покинути Луганщину. Від початку повномасштабного вторгнення вимушеними переселенцями стали майже 182 тисячі жителів області, з них 96,3 тисячі осіб (або 53%) – люди працездатного віку, 36,0 тисяч – пенсіонери, 37,5 тисяч – діти. Допомогу на проживання від держави отримували щомісячно 11 тисяч сімей ВПО на загальну суму 30,0 мільйонів гривень (приблизно 750 тисяч євро станом на 1 травня 2023 року).

Найбільш проблемними питаннями для ВПО були відсутність власного житла, неналежні умови проживання та великі витрати на оренду житла. Окрім того, більшості ВПО було складно знайти роботу на новому місці проживання або вони отримували низьку заробітну платню, у зв'язку з чим не могли скористатися механізмами актуальних житлових програм та придбання житла на загальних підставах. Для розв'язання зазначених проблем громади Луганщини вже затвердили 11 програм забезпечення своїх мешканців житлом, на їх реалізацію у 2022–2024 роках передбачено 575 685,2 тисячі гривень.

У так званій «ЛНР» ухвалили «закони» «Про адміністративно-територіальний устрій» та «Про утворення на території «ЛНР» міських та муніципальних округів». Зокрема, вони передбачають поділ на 11 міських і 17 муніципальних округів (районів). Зруйновану Попасну віднесли до складу міста Первомайськ.

Загарбники обмежили вільне пересування між населеними пунктами для всіх цивільних, які не мають паспорта громадянина Росії.

У Старобільську, Щасті, Новому Айдарі, Новопскові та Нижньотеплому окупанти оголосили про масштабні військові навчання із залученням усіх чоловіків призовного віку.

Російські війська продовжували постійно обстрілювати прикордонні території Харківщини, а також обласний центр, пошкоджуючи інфраструктуру та вбиваючи мирних мешканців. Проте вперше з початку повномасштабного вторгнення до Харкова повернулося вуличне освітлення (з 18:00 до 20:00), що допомогло значно знизити психологічне напруження в місті.

Можна говорити про зміну політичного середовища в області протягом останніх трьох-чотирьох місяців. Більш інтенсивно в публічній площині обговорювалися питання колабораціонізму, антиукраїнської риторики та корупції – ці явища все менше толерувалися.

Економіка залишалася нестабільною, адже неможливо відновити всі посівні площі; також багато підприємств не повернулося до роботи в місті. Проте збільшувалася кількість ініціатив і допомоги, які направлені на розвиток потенціалу переміщених осіб, відновлення бізнесів.

У регіоні [розмінування](#) потребували понад пів мільйона гектарів посівних площ. Очистити від вибухівки можна було поки що половину. У першу чергу сапери мали працювати на об'єктах критичної інфраструктури й землях, які мало забруднені вибухівкою. Частина звільнених територій області все ще не мала повноцінного доступу до магазинів з достатнім вибором харчових продуктів і непродовольчих товарів.

За останні місяці велика кількість гуманітарної допомоги була направлена на сектор освіти – пріоритетом був не лише ремонт будівель навчальних закладів і пристосування їх до воєнного часу, а й покращення навчальної підготовки дітей.

Деколонізація (демонтаж радянських пам'яток і перейменування топонімів) серед усіх східних областей країни відбувалася активно – громадська думка в цьому питанні в публічній площині була єдиною.

Збільшувалася представництво міжнародних організацій в області, деякі гуманітарні організації повертали фізичну присутність (відкривали офіси), що значно підвищувало їх авторитет перед міжнародними партнерами.

Громадські організації поступово переходили до системної реалізації активностей – розвитку громади та розбудови потенціалу. Це проявлялося в активному заохоченні до локалізації ініціатив і наданні не лише критичної допомоги.

Території під управлінням українського уряду

У системі влади західних і південних цільових областей надалі спостерігався загальний консенсус у питаннях протидії російській агресії та відсутність опозиційності щодо конкретних економічних і господарських рішень влади.

Нагальними проблемами були відновлення постраждалих об'єктів енергетичної інфраструктури, завершення опалювального сезону, забезпечення постійним житлом ВПО, координація фінансової та матеріально-технічної допомоги Збройним Силам України, налагодження й розвиток співпраці із західними партнерами й донорами, підготовка до весняної посівної кампанії. Надалі розвивалася співпраця, зокрема з Румунією та Угорщиною, в облаштуванні пунктів пропуску.

У гуманітарній сфері активно працювали різноманітні міжнародні та національні неурядові організації, розвивалася гуманітарна співпраця як між громадами усередині країни, так і з країнами з-за кордону. Зберігалися встановлені й відпрацьовані впродовж року повномасштабної війни зв'язки щодо надання гуманітарної допомоги ВПО, деокупованим і наближеним до лінії бойових дій громадам, територіальній обороні та Збройним Силам України. Поширеними були індивідуальні волонтерські ініціативи, а також волонтерство на рівні громад.

Важливою проблемою для цільових областей залишалася допомога ВПО: належні умови проживання, забезпечення речами першої потреби, сприяння професійній адаптації, що вимагало об'єднання зусиль органів місцевої влади, громадських організацій, закордонних донорів. Реалізувалися проекти, спрямовані на надання соціальних, психологічних, культурно-просвітницьких та інших послуг ВПО.

У прикордонних регіонах фіксувалося збільшення кількості повідомлень про спроби незаконного перетину кордону чоловіками мобілізаційного віку. За даними регіональних моніторингів, зменшилася кількість охочих офіційно влаштуватися на роботу, особливо на державні підприємства та установи, через пересторогу бути мобілізованими. Вагомим мобілізаційним викликом стало зростання кількості загиблих на фронті. Практично щодня в медіа з'являлися повідомлення про втрати, серед яких великий відсоток становила молодь.

У деяких громадах гострим залишалося релігійне питання, яке у квітні трансформувалося насамперед у дискусію щодо права Української православної церкви Московського патріархату на оренду комунальних земель, а також у парафіяльне протистояння за право провадження служби в церкві. Священники часто були налаштовані категорично, а вимоги прихожан про перехід парафії до Православної церкви України подавалися як тиск та утиски православної церкви в регіоні. Проте суперечки локалізувалися в правовій площині.

Позитивною тенденцією було системне формування нової політики пам'яті через візуалізацію історичного минулого краю (нерадянського) та сучасних подій.

I. ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІ, ЗВІЛЬНЕНІ ТА ПРИФРОНТОВІ ТЕРИТОРІЇ

У Херсонській області вже кілька місяців фронт залишався стабілізованим по річці Дніпро, проте ситуація була напруженою. Тривали артилерійські дуелі, діяли диверсійно-розвідувальні групи, відбувалися бойові зіткнення в плавнях дельти Дніпра. Загроза російських диверсійно-розвідувальних груп була настільки серйозною для безпеки, що 14–17 березня в Херсоні запровадили посилену комендантську годину, яка починалася о 17:00 та закінчувалася о 06:30. Як пояснила військова адміністрація, ці тимчасові заходи були необхідні саме через появу в місті російських диверсійно-розвідувальних груп. Новим у цей період стало активне застосування ворогом важких фугасних авіабомб, які руйнують одним ударом десятки житлових будинків. Інтенсивність обстрілів постійно зростала. Обласна влада закликала людей покинути прибережні громади. Було введено заборону на приїзд дітей.

Ворог продовжував масовано обстрілювати Запорізьку область з танкової, реактивної та ствольної артилерії. За [даними](#) британської розвідки, очікуючи на український контрнаступ в напрямку Мелітополя, російські окупанти збудували три лінії оборони на відстані 10–20 кілометрів одна від одної протяжністю приблизно 120 кілометрів в окупованій частині Запорізької області.

У Донецькій області лінія фронту значно не змінилася. За [словами](#) начальника Донецької обласної військової адміністрації (далі – ОВА) Павла Кириленка, на початок квітня українські війська контролювали 45% області. За останні пів року ворог збільшив контроль лише на 5% території. Найбільш запеклі бої тривали навколо Бахмуту, Авдіївки та Вугледару. Попри важкі бої українські військові докладали максимум зусиль для утримання Бахмуту. Це мало кілька мотивів. По-перше, таким чином у цьому місті затримувалися боєздатні сили противника, і вони не могли проводити ефективні наступальні дії в інших напрямках. По-друге, у боях за Бахмут росіяни [ззнавали](#) величезних втрат, а це дозволяло знекровлювати російську армію напередодні контрнаступу Збройних Сил України (далі – ЗСУ). Окрім того, українське керівництво було [переконане](#), що захоплений Бахмут може стати плацдармом для атак на Краматорськ і Слов'янськ, які виконували важливу логістичну функцію, що значною мірою зумовлювала обороноздатність України на цьому напрямку.

Також російські окупаційні війська все частіше обстрілювали населені пункти Донецької області, які дещо віддалені від лінії фронту. Станом на 24 квітня на території області внаслідок бойових дій та обстрілів були вбиті 1 483 мешканці й ще 3 436 отримали травми. Лише у квітні в області загинули 52 цивільні особи та ще 175 були травмовані. До цих втрат серед цивільних не зараховуються жертви в окупованих Маріуполі та Волновасі, оцінити які наразі просто неможливо.

Протягом звітного періоду в Луганській області на лінії фронту [найгарячіше](#) було в районах Кременної, Кузьминоного та Білогорівки. На Луганщині підрозділи ЗСУ намагалися максимально виснажити ворога. Протягом квітня українські військові знищили багато техніки противника, зокрема танків. Так, росіяни втратили більше ніж десять лише Т-90 «Прорив».

Воєнна ситуація в Харківській області була стабільною. Невелика частина Харківської області залишалася в окупації, водночас армія РФ активно наступала на Куп'янському напрямку та інтенсивно обстрілювала населені пункти поблизу лінії фронту з артилерійської та танкової зброї, завдавала авіаційних і ракетних ударів.

1. Зміни в системі управління

1.1 Законні місцеві органи влади в період окупації частини регіону. Деокуповані території

У Донецькій області тривала розбудова системи військових адміністрацій. 14 квітня 2023 року Президент України [створив](#) дев'ять нових військових адміністрацій і призначив їхніх керівників. Таким чином, військові адміністрації вже створено майже в усіх громадах області.

Фактично єдиним великим містом без військової адміністрації залишався окупований Маріуполь. Попри те, що створення там військової адміністрації [анонсували](#) ще в березні, практичних кроків у цьому напрямі протягом квітня не було зроблено.

Загалом, на думку оглядачів, активне створення на території Донецької області військових адміністрацій, навіть в окупованих громадах, може бути частиною підготовки до деокупації територій. Розповідаючи про успішну деокупацію Святогірської та Лиманської громад, очільник області Павло Кириленко [відзначав](#) великий внесок у цей процес саме міських військових адміністрацій, які на момент звільнення вже були створені, допомагали визволяти міста й працювали над налагодженням у них мирного життя.

У Луганській області ключовою подією політичного ландшафту стало призначення Артема Лисогора головою Луганської обласної державної адміністрації. Президент України [підписав](#) відповідний указ 12 квітня 2023 року. Під час зустрічі з очільниками обласних структур і територій Лисогор [доручив](#) організувати роботу місцевих військових адміністрацій з підготовки до деокупації області, а керівникам структурних підрозділів ОВА – визначити проблемні питання та пропозиції для їх розв'язання. Також у звітному періоді Глава держави [призначив](#) начальників Северодонецької, Попаснянської та Гірської міських військових адміністрацій.

У Херсонській області нове керівництво військових адміністрацій Олександр Прокудін (обласна) та Роман Мрочко (міська) намагалося комунікувати з різними середовищами. Так, вони проводили регулярні зустрічі з військовими підрозділами, мешканцями навколишніх сіл, представниками громадських організацій, волонтерами, благодійними організаціями, представниками міжнародної технічної допомоги.

Водночас часто каталізатором активності влади в контактах з різними сферами суспільства були представники міжнародних організацій. Так, зусиллями проекту «Підтримка відновлення місцевого самоврядування та відбудови і реконструкції громад в Україні», що діє в межах Стратегічного партнерства VNG International з Міністерством закордонних справ Нідерландів, Херсонська міська військова адміністрація взялася до [розроблення](#) Плану відновлення та розвитку Херсонської міської територіальної громади на період до 2027 року. Для цього в березні була створена робоча група, склад якої після втручання співробітників міжнародної програми розширили представниками громадськості. У квітні робоча група [перейшла](#) до етапу збору пропозицій від усіх зацікавлених груп – бізнесу, громадськості, волонтерських ініціатив і містян.

Одним з найбільших викликів для економічного життя Херсонської області було фактично паралізоване сільське господарство. Причина – усучіль заміновані землі. За [інформацією](#) Херсонської ОВА, із 683 тисяч гектарів звільненої від окупантів території області на той момент було обстежено близько 29 272 гектарів, знайдено та знищено 57 625 вибухонебезпечних предметів.

У Запорізькій області Президент України створив 19 військових адміністрацій. Більшість населених пунктів області, де вони створені, на час написання звіту були під російською окупацією.

Підозрюваного в державній зраді колишнього президента АТ «Мотор Січ» В'ячеслава [Богуслаєва](#) позбавили звання почесного громадянина Запоріжжя. Таке рішення ухвалили депутати Запорізької міської ради 37 голосами «за» із 48 депутатів.

У Харківській області активно тривав процес розмінування територій, до якого були залучені як державні служби, так і спеціальні міжнародні організації. З'явилися організації, які пропонували

розмінувати територію, але не мали необхідних повноважень для цього. [Незаконне розмінювання](#) несе високі ризики для цивільного населення, але попит на такі послуги існує, адже велика кількість фермерів з деокупованих територій може залишитися без врожаю другий рік поспіль.

Як і минулого року, основний вклад в економіку Харківщини вносили аграрії. Посівна кампанія розпочалася дуже активно на тих територіях, які були безпечними та повністю розчищеними від мін. Станом на кінець квітня було засіяно близько 15 тисяч гектарів землі. Оскільки безпекова ситуація стала більш стабільною, то прогнозувалося, що цього року можна [очікувати](#) на збільшення посівних ділянок на 20% порівняно з минулим.

Позитивні зрушення спостерігалися в секторі приватного підприємництва: від початку року працювало більш як 119 тисяч фізичних осіб-підприємців, 317 підприємств з деокупованих територій [перемістилися](#) до Харкова.

Одне із сіл Харківської області, яке тривалий час перебувало в окупації, – [Циркуни](#) – увійшло до пілотного проєкту Кабінету Міністрів України зі швидкого відновлення територій. Він передбачає залучення додаткових коштів, виділення основних пріоритетів відбудови, а також ремонт інфраструктури.

Залишався великий відсоток розслідувань щодо колаборантів: від початку 2023 року 72 мешканцям Харківської області було [оголошено](#) підозру в діяльності, що підриває суверенітет України.

1.2. Рішення окупаційної влади

>> АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ

Найбільш значущою подією на окупованій території Донецької області протягом звітного періоду було затвердження територіального устрою так званої «ДНР» і формування «органів місцевого самоврядування». 6 квітня 2023 року так званий «тимчасовий голова «ДНР» підписав низку «законів». Одним з них [затверджено](#) «адміністративно-територіальний устрій «ДНР», причому він розповсюджується на всю територію області, у тому числі неокуповану частину. Відповідно до цього «закону» на території «республіки» 12 міст стають «містами республіканського значення» (Горлівка, Дебальцеве, Докучаєвськ, Донецьк, Єнакієве, Іловайськ, Краматорськ, Макіївка, Маріуполь, Сніжне, Донецьк і Харцизьк), а також створюються 18 районів (їхні межі та назви збігаються з районами області за радянських часів). Ще одним «законом» були [створені](#) міські та муніципальні округи. Міські округи – на базі «міст республіканського значення», а муніципальні включили цілі райони.

Ще один «закон» [сформував](#) систему «місцевого самоврядування» на території так званої «республіки». Відповідно до нього в кожному округу створюється міська або муніципальна рада. При цьому кількість депутатів цих рад значно менша порівняно з українськими. Планується, що вперше такі ради будуть сформовані під час виборів 10 вересня 2023 року й працюватимуть п'ять років. Окрім того, відповідно до федерального конституційного [закону](#) про включення «ДНР» до складу Росії, на території Донецької області скасовано вибори міських голів. Натомість кандидатів на посаду голови міської адміністрації будуть пропонувати «голови» «республік», а «міські ради» будуть затверджувати одного з поданих кандидатів.

За даними моніторингу Луганської області, у так званій «ЛНР» також з'явилися «закони» «Про адміністративно-територіальний устрій» і «Про утворення на території «ЛНР» міських та муніципальних округів та встановлення їхніх меж». Зокрема, ідеться про 11 міських і 17 муніципальних округів (районів). Захоплену та знищену Попасну віднесли до складу міста Первомайськ.

Окупаційна влада в Запорізькій області визначилася з адміністративно-територіальним устроєм окупованих територій. Мелітополь став «столицею» 3 березня, території поділено на 16 адміністративних одиниць. Згідно з «указом» так званого «т. в. о. голови» Запорізької області Євгена Балицького, трьома містами обласного значення зі статусом міських округів стали Бердянськ, Мелітополь та Енергодар. Межі всіх районів, Бердянська та Енергодара «визначаються межами адміністративного районування Української РСР станом на 16 вересня 1991 року». Водночас «нові межі» Мелітополя «розширилися» до узбережжя Азовського моря і включили кілька невеликих населених пунктів, зокрема курортне селище Кирилівка.

>> ПАСПОРТИЗАЦІЯ

У березні 2023 року Путін підписав [закон](#) про особливості правового стану громадян Російської Федерації, що мають громадянство України. Згідно з ним для громадян РФ українське громадянство вважатиметься недійсним з дня подачі заяви в Міністерство внутрішніх справ РФ про вихід з нього. У такому разі «...наявність раніше у громадянина РФ громадянства України визнається фактом, що не має юридичного значення для виникнення або припинення прав, обов'язків і притягнення до відповідальності в рамках правовідносин, що виникли до визнання такого громадянина таким, що не має громадянства України», – ідеться в законі. Також таким українцям заборонено використовувати українські паспорти або інші документи, що засвідчують громадянство України.

Що стосується [дітей](#), то для позбавлення дитини українського громадянства достатньо заяви одного з батьків. Окрім того, за дітей, які залишилися без піклування батьків, у тому числі постійно перебувають в освітній, медичній організації, що надає соціальні послуги, заяву подає опікун або уповноважений представник такої установи.

У Луганській області загарбники посилили тиск на працівників підконтрольних органів, установ, організацій, підприємств для отримання паспорта РФ. Відповідно до постанови уряду РФ № 2571 трудові відносини з особами без російського громадянства зберігаються до 1 липня. Після цієї дати до таких осіб застосовуватимуться норми трудового законодавства, визначені для іноземних громадян та осіб без громадянства.

Так званий «губернатор» Херсонської області Сальдо заявив, що станом на 31 березня 90 тисяч мешканців Херсонської області [отримали](#) російські паспорти. Збільшилася кількість пунктів видачі російських паспортів. У містах Нова Каховка, Олешки та Гола Пристань подібних пунктів не було, але туди навідувалися мобільні пересувні пункти для видачі паспортів. До кінця літа Володимир Сальдо планував видати до 150 тисяч паспортів.

Під час паспортизації особливу вагу приділяли підліткам, які мали вперше отримувати паспорти. Окупанти влаштували з цього приводу показові акції. Так, російські поліцейські урочисто вручили російські паспорти 5 квітня учням [Генічеського будівельного коледжу](#), а 21 квітня – 14-річним школярам, [учням школи № 2](#) міста Генічеська.

Окупанти [розповсюджували](#) чутки, що всі, хто не отримав російський паспорт до 1 червня, будуть депортовані, а їхнє майно – конфісковане. За повідомленням журналістів «Нового дня», у середині квітня в [Генічеській центральній лікарні](#) заробітну плату за минулий місяць не виплатили. Зате видали премію. Тим, хто досі не отримав паспорт РФ, грошей дали впововину менше, ніж тим, у кого такий паспорт уже був.

За [інформацією](#) Генерального штабу ЗСУ, російські військові цілеспрямовано обшукували транспортні засоби, фіксували особисті дані громадян, які не мали російських документів, погрожували забороною в'їзду до населених пунктів. Також окупанти примушували листонош роздавати місцевому населенню бланки, у яких потрібно вказати відомості про наявність російського паспорта.

Медична допомога виступала однією з форм примусу місцевих мешканців отримувати паспорти громадян Росії, тому що поступово вводилося правило, що безкоштовну медичну допомогу можуть отримати лише ті, хто оформить страхові поліси, а ці поліси можуть отримати лише громадянин Росії або працівники російських установ.

Російські окупанти також [продовжили](#) примусову паспортизацію населення тимчасово окупованої території Запорізької області. Зокрема, у місті Токмак на блокпостах вони обмежували пересування громадян України, які не мають російського паспорта. У Мелітополі російські військові [обходили](#) домівки і вимагали поміняти українські паспорти на російські.

>> ЗАПОРІЗЬКА АЕС

Генеральний директор МАГАТЕ Рафаель Гроссі [повідомив](#), що під час свого візиту (29 березня) на окуповану російськими військами Запорізьку АЕС став свідком «*військових приготувань*». Він зазначив, що в районі АЕС тривали обстріли, і в черговий раз висловив стурбованість у зв'язку з безпекою об'єкта. Гроссі також нагадав, що станція покладається всього на одну лінію електропередачі потужністю 750 кіловольтів для охолодження реакторів і забезпечення роботи інших систем безпеки.

До повномасштабної війни вона мала чотири такі лінії.

Станом на 18 квітня Міністерство енергетики України [заявило](#) про те, що ситуація на Запорізькій АЕС погіршилася. Ішлося насамперед про технічну експлуатацію станції.

Служба безпеки України [повідомила](#) про підозру в порушенні законів і звичаїв війни і в державній зраді, вчиненій в умовах воєнного стану, окупаційному очільнику Запорізької АЕС, росіянину Олегу Романенку, який підключив українську атомну станцію до енергосистеми Росії.

>> РОЗБУДОВА ПАРТІЙНИХ СТРУКТУР РФ

На лівобережній частині Херсонщини надалі створювалися регіональні відділення російських політичних партій і громадських організацій. На час підготовки звіту до російського державного реєстру [внесли](#) регіональні відділення лише трьох партій з юридичною адресою в Генічеську: «Единая Россия», Комуністична партія Російської Федерації та Ліберально-демократична партія Росії. Окупаційна виборча комісія Херсонської області розпочала підготовку до організації голосування. Станом на 13 квітня на захопленій частині Херсонщини були [zareestrovani](#) 64 кандидати на попереднє голосування для подальшого висунення в депутати від партії «Единая Россия» до окупаційних органів місцевого самоврядування, повідомив депутат Держдуми Росії Ігор Кастюкевич. Він стверджував, що на окупованій частині Херсонщини розпочинали роботу 14 місцевих відділень партії «Единая Россия».

>> ПІДГОТОВКА ДО «ВИБОРІВ»

Голова Центральної виборчої комісії РФ Елла Памфілова заявила, що в «чотирьох нових суб'єктах країни» підготовка до виборів відбувається так само, як і в інших регіонах РФ. Зокрема, ішлося про підключення їхніх «виборчкомів» до державної автоматизованої системи, оснащення технікою, навчання членів комісій. Так звана «виборча кампанія» мала стартувати до початку червня.

У єдиний день голосування 10 вересня 2023 року мешканці так званої «ЛНР» «будуть обирати» депутатів «народної ради республіки», а також «місцеві органи влади, зокрема міську раду Луганська». На розгляд Держдуми РФ винесено законопроект, згідно з яким при проведенні «перших виборів» у так званій «ЛНР» за рішенням «виборчої комісії суб'єкта РФ» можуть утворюватися виборчі дільниці за межами території «суб'єкта РФ», де такі виборці можуть голосувати. Це відкриває значні можливості для маніпуляцій результатами.

Наприкінці травня окупанти планували організувати на території так званої «ЛНР» попереднє голосування («праймеріз») до вересневих виборів.

Значну кількість населених пунктів, у тому числі й великі міста, загарбники позбавили інтернету та мобільного зв'язку. Утім, жителям, які там залишилися, вони запропонували взяти участь у «волевиявленні», у тому числі онлайн.

>> АГРАРНІ ПІДПРИЄМСТВА

Фермерів на Луганщині зобов'язали [інформувати](#) про продукти перероблення зерна до федеральної державної інформаційної системи «Зерно» РФ. Вона містить дані про товарний рух зерна: хто посіяв і зібрав зерно, кому продав, хто переробив, як і куди перевіз. На російському ресурсі повинні зареєструватися всі учасники ринку – виробники сільськогосподарської продукції, експортери, імпортери, елеватори, сховища, перевізники зерна тощо. Без реєстрації аграрії не зможуть оформити товаросупровідні документи на партію зерна або продуктів його перероблення.

1.3. Доступ до публічної інформації

На тимчасово окупованих територіях Запорізької області окупанти випустили перший номер щотижневої пропагандистської газети «Голос Новоросії». У початкових планах – п'ять номерів газети. Зміст однойменного сайту пропагандистський, подача – у «радянському» стилі. В окупованому Пологівському районі окупанти [почали](#) випускати газету «Новое время».

>> ДЕОКУПОВАНІ / НЕОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ

На Херсонщині ситуація з доступом до публічної інформації у квітні кардинально поліпшилася. На офіційному сайті Херсонської обласної державної адміністрації була розміщена інформація про керівництво та структуру цього органу влади і розпорядження голови обласної держадміністрації з січня по квітень 2023 року. На сайті Херсонської міської військової адміністрації подібні нормативні документи оприлюднювалися з березня.

На території Луганської області на початку повномасштабної війни з міркувань безпеки та захисту даних була тимчасово зупинена робота державних реєстрів та автоматизованих систем. На час написання звіту було [розблоковано](#) доступ до 93 реєстрів / систем у територіальних громадах зі 154.

2. Гуманітарна ситуація

2.1. Деокуповані / неокуповані території

Доступ до питної води залишався гострою проблемою для невеличких населених пунктів правобережної Херсонщини. Існувало кілька причин такої ситуації: розграбоване окупантами обладнання, відсутність енергопостачання та постійні обстріли населених пунктів.

Провайдерами гуманітарної допомоги були активні громадські організації. Вони розповсюджували міжнародну гуманітарну допомогу та збирали допомогу в громадян і громад. Допомога йшла за кількома напрямками: продовольство, товари першої потреби, будівельні матеріали, укриття, обладнання для критичних об'єктів інфраструктури, ліки, обладнання для лікарень, освітніх закладів, надання медичних послуг.

На деокупованих територіях Харківської області [проживало](#) близько 170 тисяч людей, і їх кількість поступово збільшувалася. Однією з найголовніших перепон для налагодження життя залишалася пошкоджена інфраструктура в домівках. Також було складно з продовольством: великі компанії не планували [повертатися](#) до потенційно небезпечних міст, а тому доступ до харчових продуктів був значно обмежений.

На всій території Харківської області надалі активно надавалася гуманітарна допомога для вразливих груп населення. У [Борівській громаді](#) гуманітарну допомогу отримувало найбільш вразливе населення, у [Куп'янській](#) громаді було налагоджено гаряче харчування для населення, у [Балаклії](#) видавали продуктові набори для населення, на деокупованих територіях проводилася реєстрація для отримання грошової допомоги від Товариства Червоного Хреста та ООН. Для найбільш вразливих категорій населення на деокупованих територіях надавали [кошти](#).

За словами першого заступника голови Луганської обласної державної адміністрації Олексія Смирнова, станом на 20 квітня від початку повномасштабного вторгнення вимушеними переселенцями стали майже 182 тисячі жителів Луганщини, з них 96,3 тисячі осіб (або 53%) – люди працездатного віку, 36,0 тисяч – пенсіонери, 37,5 тисяч – діти. Найбільшу кількість луганчан прихистили Дніпропетровська (43,5 тисячі осіб), Київська (38,8 тисячі осіб), Полтавська (11,5 тисяч осіб) та Львівська (10,9 тисячі осіб) області. Допомогу на проживання від держави отримували щомісячно 11 тисяч сімей ВПО на загальну суму 30,0 мільйонів гривень.

3 липня 2022 року обласна державна адміністрація у співпраці з громадами Луганської області в межах проекту «Моя Луганщина» створила мережу з 33 гуманітарних хабів по всій Україні. Усі хаби підключені до державної системи електронного обліку [«Human.help»](#), розробленої для контролю за розподілом благодійної допомоги. Для швидкого реагування на проблеми громадян було створено багатоканальну «гарячу лінію», яка щоденно приймала в середньому щонайменше 120–150 дзвінків.

2.2. Фільтраційні дії окупаційної влади

Генеральний штаб ЗСУ [повідомив](#), що в Бердянську Запорізької області російська окупаційна влада веліла всім місцевим жителям до 1 квітня отримати в міській комендатурі перепустки для переми-

щення тимчасово зайнятими територіями Запорізької області, «але за умови успішного проходження фільтрації». Очікувалося, що такі перепустки видаватимуться окремо на людей і транспортні засоби.

2.3. Дії окупаційної влади щодо рекрутингу в збройні формування

Електронний реєстр військовозобов'язаних, запроваджений в Росії, може торкнутися й мешканців тимчасово окупованих українських міст. Зокрема, на Запоріжжі окупанти вже можуть роздавати електронні повістки, проводячи мобілізаційні заходи, [повідомив](#) міський голова Мелітополя Іван Федоров. За словами посадовця, ухвалення в Росії цього закону означає початок мобілізації також на тимчасово окупованих територіях України. «Якщо раніше мобілізація була прихована, і мешканці могли її уникнути, не виходячи з будинку, то тепер вона точно розпочалася», – сказав Федоров. Міський голова зазначив, що першочергово мобілізація торкнеться тих українців, котрі отримали російські паспорти та в такий спосіб потрапили до електронного реєстру РФ. Водночас це не означає, що для інших мелітопольців немає загрози.

За [даними](#) Генерального штабу ЗСУ, втрати примусово мобілізованих у Луганську серед місцевих сягнули близько 70 людей на день. Щоб запобігти реакції населення, окупанти обмежили кількість присутніх на похоронах до шести людей.

У Брянці, Алчевську, Перевальську, Хрустальному, Сорокиному та Суходольську [тривало](#) вербування і направлення на фронт в'язнів. У п'ятьох населених пунктах Луганщини, зокрема в Старобільську, Щасті, Новому Айдарі, Новопскові та Нижньотеплому, окупанти [забирали](#) на військові навчання всіх чоловіків.

2.4. Евакуація

Окупаційна влада активізувала роботу трьох додаткових фондів, які [вивозили](#) українських дітей на «перевиховання» до РФ, про що повідомив Центр національного спротиву. До «перевиховання» українських дітей долучилися фонди «Моя родословная», «Фонд допомоги детям имени Примакова» та «Дети Донбасса». Кураторка останнього фонду – сенаторка Ради Федерації РФ Дар'я Лантратова.

Евакуація з тимчасово окупованої території Запорізької області [не проводилася](#) з грудня 2022 року, окупанти заблокували пункт пропуску у Василівці та дозволили людям пересуватися лише тимчасово окупованими територіями.

Росіяни [влаштували](#) інструктажі з евакуації для колаборантів перед можливим контрнаступом ЗСУ. За словами міського голови Мелітополя Івана Федорова, ворог робив розсилку в телеграм-каналах, як поводитися під час контрнаступу ЗСУ.

Міжнародні організації [допомагали](#) евакуюватися з окупованого Мелітополя. Реєстрація здійснювалася через простір допомоги мелітопольцям «Саме тут».

У Херсонській області окупанти продовжували зміцнювати оборону на лівому березі Дніпра. Для цього вони витісняли місцевих мешканців з їхніх осель, займали їх, будували біля них свої укріплення. Для витіснення мирного населення використовували різні методи. Наприклад, переводили органи управління та соціального захисту в дальні населені пункти. Так, новокаховські органи управління опинилися в Генічеську. Лікарню закрили. У місті залишилися лише пункти видачі гуманітарної допомоги. Аналогічна ситуація склалася в Олешках і Голій Пристані. Також не було автобусного сполучення, і кожна поїздка по соціальні виплати перетворювалася на серйозну проблему для людей похилого віку. Ці дії змушували людей виїжджати.

Якщо не допомагали згадані заходи, російські військові оголошували примусову евакуацію з окремих місцевостей. Так, за [інформацією](#) оперативного командування «Південь», 20 березня були здійснені демонстративні заходи «примусової евакуації» «заради врятування мирних мешканців». «Росіяни вивезли частину жителів тимчасово окупованих Олешок до Чаплинки в примусовому порядку, буцімто

через українські обстріли. А в населеному пункті армії РФ активно мародерять та займають спустілі оселі людей», – повідомили військові.

Одним з найбільш жакливих заходів примусу були обстріли мирних кварталів. Це відбувалося з кількох причин. Перша: для того, щоб примусити людей виїжджати. Друга: як засіб покарання після кожного вдалого влучення українських військ по ворогу. Російські окупанти небезпідставно вважали, що місцеві мешканці співпрацювали з українською розвідкою, і результатом чого були влучні попадання.

Проводилися так звані «евакуаційні заходи» й на окупованій частині Донецької області. Головним чином «евакуація» відбувалася із захоплених частин Бахмуту та Соледаду. Точна кількість цивільного населення, вивезеного із цих міст, не відома, але окупаційні медіа [стверджували](#), що до так званих «соціальних служб республіки» звернулося 380 мешканців цих міст, щоб отримати соціальні виплати та пенсії.

>> ДЕОКУПОВАНИ / НЕОКУПОВАНИ ТЕРИТОРІЇ

У Донецькій області потягом моніторингового періоду актуалізувалося питання евакуації дітей з територіальних громад, розташованих поблизу лінії фронту. Наприкінці березня Донецька ОВА ухвалила рішення про примусову евакуацію дітей з 21 прифронтового населеного пункту. Згідно з цим розпорядженням дитина в супроводі принаймні одного з батьків або опікунів мала покинути небезпечні райони. З міркувань безпеки перелік населених пунктів не оприлюднювався.

За [підрахунками](#) обласної адміністрації, у цих населених пунктах на початок квітня перебували 126 дітей. Станом на 20 квітня вдалося [зменшити](#) кількість дітей у небезпечних населених пунктах до 56 осіб.

Практично завершилася евакуація дітей з Авдіївки, на час написання звіту там [залишалися](#) дві дитини. З часом з'явилася інформація, що встановити місце перебування однієї з них неможливо, оскільки батьки свідомо ховають її від евакуації.

Віцепрем'єр-міністерка – міністерка з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Ірина Верещук [повідомила](#), що в Запорізькій області під постійними обстрілами перебували 34 дитини – у Гуляйполі та Оріхові. Вона закликала батьків терміново евакуювати дітей із зони активних бойових дій. Обласна влада також [закликала](#) всіх мешканців Оріхова евакуюватися.

На Херсонщині через масовані артилерійські обстріли та бомбардування військами РФ села Кізомис військова адміністрація вирішила організувати евакуацію людей. Для виїзду потрібно було звернутися до старости або військової адміністрації, повідомила Білозерська селищна військова адміністрація 25 квітня.

У Харківській області також тривала активна евакуація з населених пунктів, які перебували під постійними обстрілами. Більшість людей, які евакуювалися, – це люди похилого віку або з інвалідністю, які не планували виїжджати, поки ситуація не стане критичною. З населених пунктів північної частини області планувалося [провести](#) примусову евакуацію сімей з дітьми та людей з інвалідністю, адже забезпечити їхню безпеку іншими способами неможливо.

Процесом евакуації займалися кілька українських громадських і міжнародних організацій. Завдяки Товариству Червоного Хреста України від початку повномасштабного вторгнення близько 27 тисяч людей було [вивезено](#) лише з Харківської області. Інтенсивність роботи значно зменшилася, змінився основний напрямок евакуації, але залишалася велика кількість охочих.

Евакуаційна група поліції «Білі янголи Луганщини» [розпочала](#) роботу у звільнених населених пунктах Луганської області. Рішення про створення спеціалізованої групи було ухвалено з урахуванням складності ситуації в селах і селищах, які щодня перебували під ворожими обстрілами. Основні завдання групи: евакуація населення з місць, наближених до районів активних бойових дій, серед іншого, евакуація постраждалих з місця обстрілу, супровід і доставка гуманітарної допомоги громадянам, які проживають у прифронтових населених пунктах.

Водночас у відносно безпечні райони Донецької області попри постійні обстріли стали повертатися мешканці. Наприклад, у Слов'янську станом на квітень [перебувало](#) приблизно 50 тисяч мешканців, тобто половина населення, яке проживало тут до початку повномасштабного вторгнення. Люди

почали повертатися до міста після звільнення Лиману та Святогірська і відновлення газопостачання. Окрім того, на час написання звіту в місті [перебувало](#) близько п'яти тисяч дітей.

3. Робота над ідентичністю

За [даними](#) Центру національного спротиву, створеного Силами спеціальних операцій ЗСУ, на тимчасово окупованих територіях Запорізької області окупанти продовжували проводити цілеспрямовану кампанію пропаганди російської ідеології. «Зокрема, *аналіз інформаційного поля вказує на розгортання цілеспрямованої кампанії щодо нав'язування місцевому населенню російської ідентичності та примусу до інтеграції в соціально-культурний простір РФ*», – зазначили у відомстві. І додали, що тоді активно поширювалася заява голови Федерального агентства зі справ національностей РФ Євгена Барінова, у якій він анонсував відкриття мережі представництв цього агентства в Запорізькій області з метою «*зміцнення російської ідентичності та міжнаціональної єдності*». При цьому наголошувалося, що діяльність створених представництв буде сконцентрована на залученні різних соціальних груп населення до співпраці з російськими громадськими організаціями, створенні спільних програм «просвітницької роботи», а також активному запровадженні «гуманітарних програм».

3.1. Зміни в стандартах освіти

На тимчасово окупованих територіях Запорізької області окупаційна влада хотіла з нового навчального року (восени 2023 року) [скасувати](#) обов'язкове вивчення української мови, про що повідомила так звана «міністерка освіти та науки» Запорізької області Олена Шапурова. Окупанти стверджували, що батьки зможуть обрати, яку мову – російську чи українську – вивчатимуть їхні діти як рідну. «*Цього навчального року українська мова обов'язкова для всіх, діти вивчають її протягом трьох годин на тиждень. З 1 вересня 2022 року, за програмою, вона була рідною мовою, але <...> згідно із законами РФ, кожна людина може вибрати, яку мову вона вивчатиме як рідну*», – сказала Шапурова. За її словами, діти, які оберуть російську, з нового навчального року матимуть дев'ять годин на тиждень російської мови та літератури, а українську не вивчатимуть узагалі. Окупаційна влада повідомила, що обрати мову батьки мають до 1 травня.

Міністерство освіти Росії [надало](#) перелік закладів вищої освіти, розташованих на тимчасово окупованих територіях України, які з 2023 року можуть видавати диплом російського зразка. Серед них і два навчальні заклади з окупованої частини Запорізької області.

Наприкінці березня було створено «Державний освітній заклад вищої освіти «Азовський державний педагогічний університет», про що повідомив так званий «губернатор» Запорізької області Євген Балицький.

>> НЕОКУПОВАНІ / ДЕОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ

На Харківщині посилювалася робота з інтерактивними інструментами для шкіл заради [покращення](#) якості онлайн-навчання. Для вчителів проводилися семінари та курси підвищення кваліфікації. Разом із забезпеченням учителів комп'ютерами це допоможе надавати дітям освіту дистанційно.

Окрім того, ЮНІСЕФ [продовжував](#) надавати планшети та ноутбуки як гуманітарну допомогу для шкіл і дітей з постраждалих територіальних громад. Це допоможе швидше інтегрувати дітей з деокупованих територій і забезпечити можливість продовження навчального процесу.

3.2. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення

Напередодні дня народження Владіміра Леніна в Нижніх Сірогозах (Херсонська область) окупанти відновили його скульптуру, а також оголосили, що продовжать такі заходи.

Нагадаємо, що окупанти відновили де-факто старі комуністичні назви вулиць і населених пунктів. Так, вони використовували в офіційних матеріалах назву села Червоний Перекоп замість Зеленого Поду, а також старі назви вулиць (Леніна, Карла Маркса, Луначарського, Кірова – у Каховці, Леніна – у Каланчаку, Радянська – у Чаплинці) тощо.

У березні так званий «голова» Олешківського муніципального округу заявив, що [звернувся](#) до російського уряду з проханням повернути місту назву Цюрупинськ. Також він сказав, що планує повертати старі комуністичні назви вулиць.

>> ДЕОКУПОВАНИ / НЕОКУПОВАНИ ТЕРИТОРІЇ

Важливою подією весни 2023 року стала кампанія дерусифікації та деколонізації в назвах Херсонської міської громади. У відповідь на численні звернення громадян з приводу перейменування вулиць на початку березня начальник Херсонської військової адміністрації відновив діяльність комісії з перейменувань. Робоча група підготувала список зі 138 назв, які, на її думку, потребують перейменування. У квітні відбулася презентація цього списку, що викликало значні дискусії в суспільстві. Подібна ініціатива показала, що частина активних херсонців стала більш радикальною, вимагала більш рішучих змін. При цьому залишався й значний прошарок тих, хто не хоче жодних змін. Але представники цієї групи здебільшого виїхали за межі Херсона в бік Росії.

Краматорськ став першим містом Донецької області, яке вирішило позбутися російських символів у назвах місцевих топонімів. 19 квітня начальник Краматорської міської військової адміністрації підписав відразу два розпорядження: першим було [надано](#) нову назву парку культури і відпочинку, який до цього мав ім'я Пушкіна, а другим було [перейменовано](#) 307 вулиць і провулків, розташованих на території Краматорської громади.

Утім, рішення викликало багато запитань у мешканців міста, перш за все через своєчасність і спосіб проведення такої роботи. Під час обговорення в соціальних мережах багато хто ставив під сумнів доцільність цього процесу в місті, розташованому за 20 кілометрів від лінії фронту, яке постійно потерпає від обстрілів. Окрім того, у Донецькій області на час написання цього звіту діяло розпорядження уряду про обов'язкову евакуацію, і в місті перебувало не більше як 40% мешканців. Таким чином, переважна частина населення була усунена від обговорення та ухвалення рішень. Окрім того, влада фактично не проводила громадського обговорення запропонованих варіантів нових назв, обмежившись лише збором пропозицій. Виникли питання й до самих затверджених назв. Таким чином, ідеологічно правильне рішення через недостатню комунікацію та громадське обговорення потенційно може стати додатковим джерелом напруження в суспільстві.

[Тривав](#) активний демонтаж пам'ятників радянської архітектури в різних містах Харківської області. Десятки вулиць уже отримали нові назви, а перейменування деяких активно обговорювалося в громадах – зміні підлягало близько [2 500](#) топонімів. Харківщина [посідала](#) п'яте місце серед областей, які змогли демонтувати найбільшу кількість пам'яток радянського минулого. Перед Міжнародним днем боротьби за права жінок та міжнародний мир 8 березня актуалізувалося питання про те, як багато топонімів будуть перейменовані на честь жінок. Лідером за кількістю нових «жіночих» топонімів стало місто Ізюм.

3.3. Свобода віросповідання

Майже нічого не відомо про ситуацію з різними релігійними конфесіями на окупованій частині Херсонської області. Лише поодинокі відомості якимось чином стають публічними. Так, настоятелю Свято-

Троїцького храму Православної церкви України (далі – ПЦУ) в селі Добропілля (територія окупованого Скадовського району) отцю Платону [заборонили](#) проводити службу. 16 квітня представники окупаційної влади змушували місцевого священника отця Платона вийти з ПЦУ та перейти до Української православної церкви Московського патріархату (далі – УПЦ МП) / Російської православної церкви. Про це повідомив секретар Херсонської єпархії ПЦУ Іоан Замараєв. За його інформацією, отець Платон категорично відмовився виконувати накази окупантів. Після цього представники окупаційної влади заборонили йому проводити служби в храмі та пообіцяли прислати в храм представника Московського патріархату.

>> НЕОКУПОВАНИ / ДЕОКУПОВАНИ ТЕРИТОРІЇ

Одним з важливих рішень, на яке очікували на Харківщині, була [заборона](#) діяльності УПЦ МП. Депутати внесли проєкт рішення, яким можна заборонити продовжувати дію орендних договорів. Олег Синегубов, очільник Харківської ОВА, зазначив, що всі дії будуть у межах закону, а також що населення ніхто не буде карати за його віросповідання. За даними статистики, станом на квітень 2023 року шість релігійних громад [змінили](#) конфесійну приналежність. Віряни більш свідомо ставилися до того, церкву якого підпорядкування вони відвідують. Яскраво це проявилось під час [Великодніх свят](#) у квітні, хоча в більшості церков нема в назві згадки про те, що церква належить до Московського патріархату.

[Петиція](#) про розірвання всіх договорів міста Запоріжжя із Запорізькою єпархією УПЦ МП майже за добу набрала необхідну кількість підписів. Проте парадокс полягає в тому, що УПЦ МП усупереч іншій законодавчій вимозі про перереєстрацію не зробила цього. Через те, що її назва «УПЦ», а не «УПЦ МП», ієрархи стверджували, що зміст петиції їх не стосується.

Верховний Суд 16 березня 2023 року [отримав](#) позовну заяву від ієрарха Запорізької єпархії УПЦ МП Луки (Коваленка). Він судиться з Президентом України Володимиром Зеленським; третьою особою вказані Служба безпеки України та Рада національної безпеки і оборони України. Митрополит Лука просить суд визнати протиправним і скасувати указ Президента України від 11 грудня 2022 року № 863. Згідно з цим [документом](#) стосовно церковнослужителя запроваджено 14 видів персональних санкцій на п'ять років. Ідеться про тимчасове позбавлення права користуватися та розпоряджатися активами; припинення культурних обмінів, наукового співробітництва з іноземними державами; анулювання офіційних візитів, засідань, переговорів з питань укладення договорів чи угод; позбавлення державних нагород України, інших форм відзначення та інші.

4. Зміни в соціальній структурі

Соціальна підтримка на тимчасово окупованих територіях була інструментом примусової паспортизації. За даними моніторингу Луганської області, з березня Росія почала виплачувати пенсії на території так званої «ЛНР», але тільки тим, хто отримав паспорт РФ. Паспорти України чи так званої «ЛНР» не приймалися. [Допомогу](#) при народженні дитини в окупованому регіоні також можна було отримати лише за наявності паспорта РФ.

4.1. Деокуповані / неокуповані території

20 березня 2023 року Верховна Рада України [ухвалила](#) закон про особливості призначення пенсії особам, які проживають на тимчасово окупованих територіях або на територіях ведення бойових дій. Закон передбачає, що на період дії воєнного стану та протягом трьох місяців після його припинення або скасування пенсія за віком або по інвалідності людям, які проживають на окупованій території або в зоні ведення бойових дій, призначається з наступного дня після досягнення пенсійного віку або встановлення інвалідності, незалежно від строку звернення за пенсією. Цей крок спрямований на посилення соціального захисту, адже, як пояснюють автори закону, люди, які проживають на окупованій території або в зонах ведення бойових дій, з незалежних від себе причин не можуть безпосередньо звернутися до Пенсійного фонду України, оскільки його органи не можуть там працювати.

На початку року в Харківській області стартував державний [проєкт](#) «Армія відновлення». Його мета – залучити людей, які тимчасово втратили роботу, до відбудови країни через виконання ними суспільно корисних робіт. Станом на 15 березня програма реалізувалася в 36 громадах області, а її учасниками стали 659 осіб. Вона допомогла населенню показати проактивну позицію та надала можливість отримати страховий стаж.

4.2. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю тощо

Станом на ранок 31 березня 2023 року більше ніж 1 409 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ. За офіційною [інформацією](#) ювенальних прокурорів, 466 дітей загинули та понад 943 отримали поранення різного ступеня тяжкості. Ці цифри не остаточні, триває збір даних у місцях ведення бойових дій, на тимчасово окупованих і звільнених територіях. Найбільше постраждало дітей у Донецькій області – 446, Харківській – 273, Київській – 127, Херсонській – 94, Запорізькій – 88, Миколаївській – 85, Чернігівській – 68, Луганській – 66, Дніпропетровській – 66.

Незважаючи на те, що Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордер на арешт уповноваженої з прав людини при президентові РФ з прав дитини і президента РФ, обвинувативши їх у воєнних злочинах у зв'язку з незаконною депортацією українських дітей, ці дії на окупованих територіях не припинялися. У так званій «ЛНР» тривали медичні огляди дітей, після чого їх певна кількість зникла. Медики з РФ вже [оглянули](#) понад 94 тисячі хлопчиків і дівчат, про що заявили самі окупанти. Різного ступеня патологію вони «виявили» в 69,6% з них, що давало їм привід для депортації. 2 726 дітям [виписали](#) направлення на госпіталізацію, яка зазвичай відбувається в медичних закладах на території РФ.

>> ДЕОКУПОВАНІ / НЕОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ

Українські та міжнародні громадські організації розпочали надання соціально-психологічної підтримки соціально вразливим групам населення та постраждалим від війни. Так, у квітні в Херсоні запрацював Центр соціально-психологічної підтримки UNFPA (Фонд народонаселення ООН в Україні).

У межах Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» з подолання наслідків військової агресії проти України Херсонська міська військова адміністрація співпрацювала з громадським сектором щодо стабілізації та відновлення роботи соціальних сервісів у Херсоні. Так, 18 квітня в Одесі відбулося підписання [меморандуму](#) про співпрацю в межах проєкту за сприяння Європейського Союзу «Вистоїмо разом». Його мета – допомога людям, зокрема жінкам, які зазнали сексуального насильства, пов'язаного з війною, щоб постраждалі могли реабілітуватися, а також ефективно захищати свої права в судах.

У Запоріжжі презентували результати [дослідження](#) ГО «Yes» про актуальні потреби мешканців прифронтових громад регіону та ВПО. За даними соціологів, більшість ВПО та мешканців прифронтових територій складають жінки, за віком це люди середнього та похилого віку. Усього в обласному центрі 230 тисяч ВПО.

Підтримка людей з інвалідністю на Харківщині була на доволі високому рівні. За даними Харківської обласної державної адміністрації, на момент написання звіту на території області соціальну допомогу та пенсії від держави [отримували](#) близько 20 тисяч осіб (дорослі люди з інвалідністю з дитинства та діти з інвалідністю). Ця категорія людей була пріоритетною також у наданні гуманітарної допомоги й психосоціальної підтримки.

II. ТЕРИТОРІЇ ПІД УПРАВЛІННЯМ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ

Майже щодня протягом моніторингового періоду Очаківська та Куцурубська територіальні громади Миколаївської області зазнавали обстрілів. Найпроблемнішим питанням для Миколаївщини залишалося [розмінування](#) територій, проте на час написання звіту оброблялося майже 90% посівних земель області.

Одеська область піддавалася систематичним ракетним атакам, акваторія Чорного моря біля узбережжя залишалася замінованою. Так, за даними оперативного командування «Південь», тільки за січень – квітень 2023 року море винесло в прибережну зону Одещини, Миколаївщини та Грузії близько 20 мін. Переважну частину з них Сили оборони знищили контрольовано, але близько 20% детонували безконтрольно, спричиняючи руйнування. Цього року постраждалих не було, але з настанням купального сезону слід бути обачними.

1. Зміни в системі управління

В органах влади спостерігався консенсус у питаннях протидії російській агресії та відсутність опозиційності щодо конкретних економічних і господарських рішень влади. Нагальними проблемами були відновлення постраждалих об'єктів енергетичної інфраструктури, завершення опалювального сезону, забезпечення постійним житлом ВПО, координація фінансової та матеріально-технічної допомоги ЗСУ, налагодження й розвиток співпраці із західними партнерами й донорами, підготовка до весняної посівної кампанії.

1.1. Рішення влади, що позначилися на згуртованості

>> МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ

На початку березня Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) і керівники обласної військової адміністрації та обласної ради Івано-Франківщини [підписали](#) меморандум про співпрацю. Серед основних напрямів Програми DOBRE на 2022–2025 роки такі: залучення громадськості до управління справами територіальних громад, підтримка місцевого економічного розвитку, відновлення та розвиток молодіжної роботи, підвищення рівня прозорості використання публічних коштів і громадський моніторинг бюджетних витрат, удосконалення послуг місцевого самоврядування, грантова підтримка та допомога громадам у подоланні наслідків війни.

Програма USAID DOBRE також [підписала](#) меморандум про співпрацю із Чернівецькою ОВА до середини 2025 року (громади-партнери Програми отримують співфінансування проєктів, а також навчальну та консультативну допомогу для посилення спроможності місцевого самоврядування).

Міжнародна команда експертів у межах проєкту #UN4Mykolaiv, який реалізується під егідою Європейської економічної комісії ООН, [розробляла](#) п'ять пілотних проєктів для Миколаєва. Зокрема, провідне місце посідав проєкт під назвою «Житловий мікрорайон». Він передбачає реконструкцію та модернізацію наявних житлових будинків, а також введення нових житлових елементів у схему забудови. Проєкт «Культурна спадщина» зосереджений на реконструкції центру Миколаєва і має на меті повернути місту територію, яка є особливо значущою з історичної та культурної точки зору. «Промисловість та набережна» враховує той факт, що Миколаїв розташований у стратегічній зоні на півдні між Херсоном та Одесою, з прямим виходом до Чорного моря, тому місто є центром національної та між-

народної промисловості й торгівлі. Пілотний проект «Інноваційний район» досліджуватиме створення нового багатфункціонального району, орієнтованого на науку та інновації. Пілотний проект «Зелені та громадські простори» працюватиме над переплануванням трьох прибережних територій.

Для покращення водопостачання та водовідведення в Миколаєві 13 квітня Європейський інвестиційний банк [схвалив](#) додатковий кредит розміром 20 мільйонів євро. Фінансування надаватиметься в межах Програми розвитку муніципальної інфраструктури України, це допоможе завершити процес реконструкції та покращення систем водопостачання міста.

Делегація Закарпатської обласної ради під час відвідання партнерського регіону в Чехії – краю Височина [домовилася](#) про спільне будівництво на Закарпатті реабілітаційного центру для військових. Уряд і депутати Височини виділили для цього на 2023 рік 6,5 мільйонів крон і підтвердили подальшу підтримку України.

Наприкінці квітня [відбувся](#) офіційний візит президента генеральної ради депутатів баварського округу Швабія Мартіна Зайлера до Чернівецької області. Упродовж кількох днів німецька сторона ознайомлювалася із ситуацією в регіоні, а також обговорила ідеї створення центру реабілітації для українських військових на базі Чернівецького обласного госпіталю ветеранів війни.

Під час перебування в Закарпатській області заступник міністра зовнішньої економіки та закордонних справ Угорщини, державний секретар Левенте Модьор [з'явив](#), що Угорщина працює над розбудовою транспортних магістралей, розширенням і розбудовою залізничних колій та відкриттям нових пунктів пропуску з Україною. Найближчий до завершення і запуску (орієнтовно в межах пів року) пункт «Нодьгодош – Велика Паладь», де буде організовано двосторонній контроль. Також у ході візиту Модьора Угорщина передала шість пасажирських автобусів для Чернігівщини, Сумщини, Харківщини та Закарпаття.

>> МІЖРЕГІОНАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ

Навесні 2023 року активізувалася співпраця між громадами Чернівецької області та іншими регіонами України. 10 березня голова Новоселицької громади Марія Нікорич та голова Слобожанської громади (Дніпропетровщина) Іван Камінський [підписали](#) меморандум про співпрацю. Основні напрями запланованої роботи – культура, освіта, спорт, бізнес, туризм, охорона здоров'я та обмін набутим досвідом.

Договір про муніципальне співробітництво в березні [підписали](#) сільський голова Рукшина (Чернівецька область) Олег Горбатюк і начальник Миколаївської міської військової адміністрації Краматорського району Донецької області Юрій Підлісний. Громади планують спільно завершити будівництво будинку культури й перетворити його на прихисток для переселенців, у тому числі з Миколаївської громади.

28 лютого міські голови Львова та Маріуполя [підписали](#) Маріупольську декларацію солідарності про співпрацю та координацію зусиль заради відродження міста Маріуполя та допомоги іншим містам України. На церемонії підписання були присутні представники українського бізнесу, міжнародних організацій, спільноти архітекторів та урбаністів.

1.2. Доступ до публічної інформації

Програма Transparency International Ukraine «Прозорі міста» у квітні [презентувала](#) результати дослідження стану прозорості 70 міст України в умовах дії воєнного стану. «Прозорі» в цьогорічному дослідженні – Дніпро, Львів та Мукачево. «Частково прозорими» в дослідженні визначені 10 міст: Вінниця, Володимир, Житомир, Кам'янське, Київ, Кропивницький, Луцьк, Тернопіль, Ужгород, Чернівці. Решта міст (57) – «непрозорі». Автори дослідження наголосили, що низький рівень прозорості окремих міст не завжди свідчить про їх недобросовісність чи наявність корупційних ризиків. На це могла вплинути низка чинників, пов'язаних з обмеженнями воєнного часу.

«Понад рік українські міста працюють на тлі безпрецедентних викликів війни. Поміж іншим, випробуванням став пошук балансу між обмеженням доступу до інформації й захистом людей від загроз з боку агресора. Водночас питання прозорості та підзвітності важливі не тільки для муніципалітетів

і мешканців, а й для продовження підтримки України міжнародною спільнотою. Тож роботу в цьому напрямку важливо актуалізувати там, де це можливо», – ідеться у звіті «Прозорі міста».

1.3. Скандали. Резонансні події

Навесні 2023 року політичне життя в Одеській області активізувалося. Щоправда, переважно у форматі скандалів і протистоянь. Так, 15 березня 2023 року з посади голови Одеської ОВА було звільнено Максима Марченка. Однією з ключових причин цього рішення Президента України експерти назвали гучні корупційні скандали, які не вщухали в Одесі (у тому числі і в Одеській ОВА) з кінця 2022 року. Новий голова ОВА на час написання звіту не був призначений.

Поки ситуація в Миколаєві з водопостачанням залишалася складною, миколаївський Центр журналістських розслідувань розмістив матеріал, у якому [наголосив](#), що КП «Миколаївводоканал» без тендерів придбало значні обсяги щебеню та піску в компанії-новачків на ринку державних закупівель, можливо, за завищеними цінами. Журналісти виявили в ProZorro низку контрактів, ціни в яких майже вдвічі нижчі, ніж у договорі Миколаївводоканалу.

Національне агентство України з питань запобігання корупції [склало](#) адміністративний протокол про конфлікт інтересів тернопільського міського голови Сергія Надала. Так, він у 2021–2022 роках преміював себе в максимальному розмірі та надавав собі фінансову допомогу на оздоровлення, матеріальну допомогу для розв'язання соціально-побутових питань також у максимальних гранично допустимих обсягах. Проте суд вирішив [закрити](#) справу через відсутність факту адміністративного правопорушення.

У Чернівецькій області тривали процеси щодо зловживань і розкрадання гуманітарної допомоги, пов'язані з роботою Гуманітарного штабу (хабу) Чернівецької області, який діяв з 24 лютого 2022 року в приміщенні фізкультурно-оздоровчого комплексу «Олімпія». Там розташовувалася база прийому гуманітарної допомоги, яка працювала цілодобово. Улітку гуманітарний хаб перестав функціонувати (озвучена причина – зміна керівництва). У публічному просторі було [порушено](#) низку питань про функціонування хабу та ймовірні зловживання. Увагу заслуговує той факт, що на час написання звіту в Чернівецькій ОВА не було документації щодо фіксації початку та припинення роботи гуманітарного хабу, а також подальшого розподілу гуманітарної допомоги.

2. Робота над ідентичністю

2.1. Зміни в стандартах освіти

Від початку повномасштабного вторгнення через обстріли російських військ у Миколаєві [пошкоджений](#) 91 заклад освіти, або 61% від загальної кількості установ. Зокрема, начальниця управління освіти міськради Ганна Личко повідомила, що *«на деяких об'єктах треба полагодити покрівлю, замінити вікна, і все буде гаразд. А є такі заклади, як гімназії № 7, 48, 49, школи № 60, 51, ліцей № 2 та ліцей ім. М. Аркаса, де руйнування дуже масштабні, потрібен капітальний ремонт, а можливо, й нове будівництво»*.

У квітні з'явилася інформація про зростання кількості студентів-чоловіків стаціонарної форми навчання в окремих освітніх закладах. Це переважно пов'язано з тим, що такі студенти мають право на відстрочення мобілізації. Чернівецький торговельно-економічний інститут [рекордсмен](#) серед великих закладів вищої освіти, де контрактників першого року навчання стало у дванадцять разів більше.

2.2. Політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення

ГО «Декомунізація. Україна» склала перелік вулиць, які треба перейменувати в Одеській області. Активісти [нарахували](#) 1 246 таких об'єктів. Утім, вони також зазначили, що в області вже перейменована більш як половина вулиць, які цього потребували, тому в організації впевнені, що найближчим часом їх буде менш як тисяча.

Чернівецька область належить до тих регіонів України, де [процес](#) декомунізації та дерусифікації досить повільний. Маркером цього є [перейменування вулиць](#), на круглі столи й обговорення щодо яких чернівчан запрошували, однак інформацію про результати так і [не оприлюднили](#).

Також велика увага цьогогорічного березня була прикута до історичних розвідок, присвячених життю української письменниці [Ольги Кобилянської](#) та її взаємодії з радянською владою, а також [перейменуванню](#) вулиць на Буковині за вказівкою Москви. Подібні історичні розвідки сприяють обізнаному сприйняттю радянського минулого та важливі для формування української національної ідентичності, посилення громадянської єдності та згуртованості в боротьбі з агресором.

2.3. Свобода віросповідання

Група народних депутатів [zareestruvala](#) проєкт постанови про розірвання договору оренди з Почаївською Успенською лаврою УПЦ МП, розташованою в Тернопільській області. Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики рекомендував уряду перевірити дотримання Почаївською лаврою умов угоди про користування комплексом споруд. 28 березня відбулося засідання священного синоду ПЦУ. У складі Тернопільської єпархії ПЦУ було [створено](#) релігійну організацію «Почаївська Свято-Успенська Лавра Тернопільської єпархії Православної Церкви України», священноархімандритом якої затвердили митрополита Тернопільського і Кременецького Нестора.

У Тернополі депутати міської ради [zaboronili](#) управлінню місцевої єпархії УПЦ МП користуватися земельною ділянкою, на якій розташований кафедральний собор Віри, Надії, Любові та матері їхньої Софії.

28 березня закінчилася передача останнього храму УПЦ МП в Івано-Франківську. У ньому відбулася перша служба ПЦУ – [moleben'](#) за перемогу України. На сьогодні цей храм належить громаді ПЦУ. Громада офіційно зареєстрована й має право власності на ці приміщення.

Як [zaznachiv](#) 6 квітня міський голова Львова Андрій Садовий у телеграм-каналі, УПЦ МП припинила своє існування у Львові. За даними пресслужби Львівської міської ради, «*приміщення на вул. Пекарській будуть прийняті на баланс міста, де буде розвиватися система реабілітації. Щодо самобуду на Сихові – його демонтують найближчим часом. Відповідно до рішення сесії Львівської міської ради від 9 березня 2023 року розпочато процедуру передачі в користування Православної церкви України земельної ділянки на проспекті Червоної Калини, 89. Щодо храму на вул. Бобанича – майно належить релігійній громаді, яка на словах відрікається від МП*».

На Буковині тривали міжрелігійні конфлікти: від [vidmovi](#) відспівувати героя України в храмі УПЦ МП до відкритих сутичок за приналежність храму. Так, перехід вірян Свято-Дмитріївського храму в селі Юрківці до ПЦУ викликав шквал різноманітної інформації, у тому числі фейкової, про події в селі, зокрема в [telegram-kanali](#) Чернівецько-Буковинської єпархії УПЦ МП. Подібна ситуація [trapilasja](#) в селі Бабин 22 березня. Конфлікт розв'язався на користь ПЦУ, однак протистояння набуло розголосу та було використане УПЦ МП для промоції власних інтересів. Мирним був [peredid](#) релігійної громади села Вербівці з УПЦ МП до ПЦУ.

Викликом, на який наразі немає відповіді з боку влади, [stala](#) заява Банченського митрополита УПЦ МП Лонгіна (Михайла Жара) про те, що його монастир готовий прийняти всіх монахів Києво-Печерської лаври. Зокрема, він заявив: «*Наша держава розпочала війну проти Бога, Церкви Божої та проти українського народу. Сьогодні вони хочуть виселити наших братів, ченців із Лаври, Почаєва,*

із Києва. ...Але нічого в них не вийде. Я б запропонував усім іти до Києво-Печерської лаври та захищати її». Відсутність чіткої позиції влади в цьому питанні негативно впливала на релігійні процеси в області, особливо в громадах, де компактно проживають представники румунської національної спільноти, переважна частина яких є вірянами УПЦ МП.

За даними моніторингу Одеської області, переходи з УПЦ МП до ПЦУ не були масовими, а протягом звітного періоду взагалі не фіксувалися. Натомість Одещина [посідала](#) сьоме місце в Україні за кількістю осередків УПЦ МП. У регіоні їх налічувалося 416. Про великі конфлікти не відомо.

24 березня мусульманська спільнота Львівщини [відкрила](#) Ісламський релігійно-культурний центр. Це сталося в перший тиждень священного місяця посту Рамадану. Керівник Координаційного центру Меджлісу з гуманітарних питань Ельвін Кадиров запросив усіх охочих відвідати центр й об'єднуватися заради перемоги добра над злом.

2.4. Національні меншини

Питання викладання мовами національних меншин обговорювалося як у [публічному просторі](#), так і в Департаменті освіти і науки Чернівецької ОВА. При Департаменті [створено](#) Раду директорів шкіл, у яких викладаються мови національних меншин. Завдання Ради – забезпечення якісної комунікації з керівниками закладів освіти для вироблення ефективних організаційних та управлінських рішень щодо реалізації представниками національних меншин конституційного права на навчання рідною мовою, вивчення державної та рідної мов. Відповідно до Закону України «Про освіту» з вересня частину предметів для учнів п'ятого класу викладатимуть українською мовою (три предмети, які саме – вирішуватимуть батьки). Серед викликів: негативна реакція частини батьків; відсутність нових підручників.

Зростає конфліктогенний потенціал українсько-румунських відносин. Свою роль у цьому відігравали й кроки декотрих румунських парламентарів: 23 березня сенаторка парламенту Румунії Діана Шошоаке [подала](#) законопроект, який пропонує денонсувати договір про добросусідство і співробітництво Бухареста з Києвом. Вона закликала до анексії територій України. Міністерство закордонних справ України відразу [відреагувало](#) на цю подію відповідним чином, однак можемо спрогнозувати наступні спроби розхитування суспільно-політичного миру в цьому напрямі.

У контексті міжнаціональної взаємодії маркером позитивних змін у Чернівецькій області [став](#) переклад пасхальної гаґади з івриту українською мовою. Його підготували до Песаха, початок святкування якого цього року припав на вечір 5 квітня, за ініціативи Всеукраїнської громадської жіночої єврейської організації «Проект Кешер в Україні». Для Чернівців це особливо важливо, адже тут традиційно проживала потужна єврейська громада, а саме місто знане у світі в тому числі через зразки єврейської культури, створені видатними чернівчанами (поетом Паулем Целаном, до прикладу).

3. Спільна справа

3.1. Взаємодія на рівні спільнота – влада. Довіра до рішень влади. Реагування на потреби та бізнесові й громадські ініціативи

20 квітня 2023 року в приміщенні Офісу децентралізації Івано-Франківської облдержадміністрації [відбувся](#) представницький форум – відкрита дискусія на тему «Регіональний вибір стійкості: підходи до визначення і створення екосистеми стійкості. Наскрізні лінії стійкості у Стратегії регіонального розвитку області». У заході взяли участь представники Івано-Франківської ОВА, територіальних органів виконавчої влади, науковці, керівники громадських організацій області з розвитку місцевого самоврядування, підтримки підприємництва. Учасники обговорили напрями й механізми реалізації стра-

тегічних, операційних цілей і завдань чинної Стратегії регіонального розвитку області, роль стійкості як інструменту реалізації проєктів і програм, розвиток в умовах війни та зміцнення потенціалу місцевих органів влади. Мета заходу – посилення стійкості регіону шляхом просування концепту стійкості в проєкти розвитку Івано-Франківщини.

>> РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

Прикладом ефективної [релокації](#) бізнесу є робота на Косівщині (Івано-Франківська область) ткацького ательє «Вандра Рагз» з Херсонщини. Українсько-шведське підприємство спеціалізується на ексклюзивному виробництві килимів за індивідуальними замовленнями на експорт. Цьогоріч планується запустити інноваційну лінію – ручний тафтинг. Це дозволить створити не лише нові робочі місця в громаді, але й поглибити співпрацю з Косівським державним інститутом прикладного і декоративного мистецтва: студенти зможуть випробувати нову ткацьку технологію та реалізувати творчі ідеї на ворсових килимах під час практичних занять на підприємстві.

На Закарпатті почалося будівництво нового виробничого цеху релокованого підприємства з Краматорська, яке спеціалізується на виготовленні турбін і обладнання для генерації енергії, що стане частиною майбутнього індустріального парку. Новим постійним місцем дислокації став Ужгородський район. Планується, що велика частина продукції буде реалізовуватися на експорт.

На Іршавщині (с. Ільниця, Закарпатська область) запрацювало науково-виробниче підприємство «Апекс Планта», яке перевезло свої виробничі потужності з Харківщини. Компанія спеціалізується на виготовленні полімерної тари, яку експортує в Румунію, Словаччину, Угорщину й інші країни. Місце розташування поблизу кордонів оптимальне для логістики, що дозволяє продукції бути конкурентоспроможною на європейському ринку та значно наростити обсяги замовлень. Тут працює до 50 фахівців. У планах компанії – збільшити кількість спеціалістів до кількох сотень.

У межах програми релокації до Чернівецької області [перемістилося](#) 9,8% від загалом 800 релокованих підприємств. Серед них [приватні клініки](#), компанії з виробництва пластику, камінів тощо. На час написання звіту в Чернівцях [залишалися](#) 53 релоковані підприємства, 9 повернулися на звільнені території.

>> МІСЦЕВІ ПРОГРАМИ

Миколаївська міська рада перерозподілила 501 мільйон гривень невикористаних залишків з бюджету 2022 року. З цієї суми 200 мільйонів гривень [підуть](#) на придбання житла для військово-службовців, що служать у частинах Миколаївського гарнізону в межах нещодавно ухвалені [цільової програми](#). До придбання квартир існують вимоги, зокрема кількість членів родини, їхній вік та особливі потреби. Станом на 21 квітня до міської ради надійшли чотири заявки щодо отримання житла. Зі [слів](#) першого заступника міського голови Віталія Лукова, 200 мільйонів гривень з міського бюджету має вистачити приблизно на 150 квартир.

Начальник Миколаївської обласної військової адміністрації Віталій Кім 2 березня [підписав](#) розпорядження «Про розроблення проєкту Програми комплексного відновлення Миколаївської області». У тексті документа сказано, що в ході підготовки програми буде враховано пропозиції обласних адміністрацій сусідніх областей та громад Миколаївщини. Також планується провести громадське обговорення проєкту. Після цього його має затвердити обласна рада.

3.2. Взаємодія на рівні суспільства. Ініціативи. Довіра між групами

>> ДОПОМОГА АРМІЇ

За даними моніторингу Івано-Франківської області, територіальні громади, органи державної влади та волонтерські спільноти приділяли велику увагу питанням всебічної підтримки ЗСУ. Пріоритетом були військові частини, сформовані на території області. Так, 3 квітня на [зустрічі](#) очільника Ко-

ломийської громади Богдана Станіславського з командуванням бригади на сході України було наголошено, що цього року передбачено близько 100 мільйонів гривень на підтримку 10-ї гірсько-штурмової бригади «Едельвейс». *«На пряму підтримку «десятки» ми передбачили понад 50 мільйонів гривень. Це гроші для того, щоб виконувати запити «едельвейсів». За них купляємо дрони, рації, комп'ютерну техніку, запчастини тощо. Від початку року вже використали майже 10% від передбачених грошей. Додатково ще передбачено понад 40 мільйонів гривень на ремонт будівель «десятки». Найбільша сума піде на добудову гуртожитку для військових»,* – прозвітував Станіславський.

На початку квітня на Львівщині стартував благодійний [проект](#) «1 000 дронів для України», який втілюють Міжнародний штаб допомоги українцям та ГО «Dignitas» за підтримки Львівської та Донецької ОВА. Перші десять дронів 12 квітня передали на Донеччину.

Начальник Львівської ОВА Максим Козицький повідомив, що в межах [проекту](#) «1 000 автомобілів свободи» для ЗСУ передали тисяче авто, але на цьому акція не завершується і матиме продовження. Тисячу машин благодійники відправили на передову за десять місяців.

31 березня Львівський оборонний кластер [передав](#) 2 000 сучасних чохлах для бронешитів військовослужбовцям 38-ї окремої бригади морської піхоти. Загалом за рік діяльності він виготовив та укомплектував для ЗСУ понад 95 тисяч бронешитів.

З огляду на збільшення кількості ветеранів і сімей загиблих воїнів актуалізувалася проблема їх підтримки. 11 квітня в програмі «Запитай у влади» міський голова Івано-Франківська Руслан Марцінків розповів, що з 2014 року [загинули](#) 242 бійці та бійчині з Івано-Франківської територіальної громади, які захищали Україну від російського окупанта. Окрім того, понад 50 мешканців Івано-Франківської громади вважаються зниклими безвісти. За неофіційною інформацією, за період російського повномасштабного вторгнення загинуло близько 1 000 вихідців з області. Така ситуація суттєво впливає на соціальне самопочуття населення області, породжує настрої песимізму та втоми від війни.

>> ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА

Виконавчий комітет Миколаївської міської ради [затвердив](#) Порядок контролю за гуманітарною та благодійною допомогою. Таким чином у місті планують посилити контроль над допомогою, що надходить від іноземних партнерів. Порядок розроблено в межах співпраці з Антикорупційною ініціативою ЄС (EUACI). Відповідно в Миколаєві створено спеціальний штаб, який контролюватиме поведінку з гуманітарною та благодійною допомогою. Уся допомога підлягає огляду та фотофіксації комісією, яка й ухвалює рішення про її розподіл. На всіх етапах здійснюється бухгалтерський облік допомоги. Уся інформація про надходження та використання допомоги розміщується на офіційному сайті.

Міжнародна гуманітарна організація [«Хало Траст»](#), яка вже кілька місяців працює на звільнених територіях Миколаївщини та допомагає Україні виявляти вибухонебезпечні предмети, проводила активну просвітницьку роботу серед мешканців обласного центру. 6 квітня біля юрти незламності відбувся інформаційний захід про ризики мінної небезпеки.

Тернопільські волонтери доставили 11 мікроавтобусів з продуктами в області, які обстрілюють російські військові. Таку [акцію](#) «Великодній кошик для солдата» волонтери організують до Великодня сім років поспіль. Продуктові набори попрямували в сім областей.

>> МЕДИЧНА ДОПОМОГА

14 квітня на базі одного з госпіталів у Львівській області [відкрили](#) першу чергу новітнього «Superhumans Center» – всеукраїнського центру з протезування та реабілітації постраждалих внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну. Клініка буде спеціалізуватися на протезуванні, реабілітації, реконструктивній хірургії та лікуванні посттравматичних розладів як військових, так і цивільних. У центрі виконуватимуть протезування різної складності, використовуючи німецьке обладнання.

>> ГРАНТОВА ДОПОМОГА

За підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» Львівський регуляторний хаб [реалізовує](#) проект «Relocate together: майданчик для релокованих підприємств». Його

мета – ідентифікувати найрозповсюдженіші виклики, з якими стикаються підприємці в час війни, і працювати механізми їх розв'язання. Упродовж кількох місяців консультації отримали більш як десять підприємств і понад 80 представників бізнесу стали учасниками тематичних заходів.

Місто Чернівці **виграло** грант на 1,76 мільйона гривень на підтримку малого та середнього підприємництва, який спільно фінансують ЄС і уряд Німеччини. Проєкт «Бізнес та влада: сильні разом» передбачає упродовж 2023 року технічне оснащення Центру розвитку підприємництва, консультативну, менторську підтримку малого та середнього підприємництва та релокованого бізнесу.

4. Зміни в соціальній структурі

4.1. Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю

1 квітня 2023 року з КП «Любомирівський психоневрологічний інтернат» Запорізької обласної ради медичний евакуаційний потяг БФ «Лікарі без кордонів – Брюссель» **доправив** у Чернівецьку область 15 підпічних (жінок).

У Мамаївцях Чернівецької області **розпочав** роботу прихисток для жінок і матерів з дітьми, які постраждали від домашнього насильства. Його обладнали спільно мережа «Елеос-Україна» та Мамаївська сільська рада.

Серед проблем, які порушували медіа в Чернівецькій області, була **відсутність доступу** для людей з інвалідністю до всіх приміщень органів місцевого самоврядування (наприклад, міської ради). **Проводилася** експертиза на предмет доступності закладів освіти для маломобільних людей, адже 1 вересня 2022 року в Україні набули чинності оновлені державні будівельні норми зі створення безбар'єрного простору, а також норми будівництва та реконструкції закладів освіти, дошкільної освіти та благоустрою територій.

У квітні Укрзалізниця та UNICEF **відкрили** вже третю безкоштовну розвивально-розважальну дитячу зону «Спільно» на залізничному вокзалі Львова, де, чекаючи на потяг, можуть проводити час батьки з дітьми різного віку.

4.2. Потреби вимушених переселенців. Реагування

22 березня представництво Управління Верховного комісара ООН у справах біженців **презентувало** план реагування на гуманітарні потреби переселенців на Івано-Франківщині у 2023 році. Він передбачає створення 1 000 нових місць для компактного проживання ВПО, ремонт наявних приміщень, створення громадських просторів, підтримку релокованого бізнесу, економічну інтеграцію ВПО в життя Прикарпаття, консультації з приводу їх працевлаштування, підтримку працівників органів влади у сфері соціального захисту задля розв'язання потреб переселенців.

1 березня в Івано-Франківську **запрацював** пункт допомоги «Хелп Поінт» (Help-Point), який має на меті надавати комплексну гуманітарну допомогу ВПО, а також найбільш вразливим категоріям населення. Цей проєкт реалізований австрійською неурядовою організацією «Hilfsweg International» (HWI) у партнерстві з українською організацією «СТАН». Тут можна отримати як гуманітарну допомогу (харчові продукти, побутову хімію, засоби гігієни), так і соціально-психологічну підтримку. Планується надання щомісячної допомоги для 400 господарств (список сімей буде змінюватися що два місяці). На час написання звіту заявки подали близько трьох тисяч громадян. Підготовлені гуманітарною організацією продуктові набори високої якості. За словами організаторів, один продуктовий набір для сім'ї із чотирьох осіб коштує близько 100 євро. Перевага для отримання продуктивних наборів надаватиметься родинам ВПО, водночас освітні, психологічні, соціальні захо-

ди (наприклад, консультації щодо працевлаштування) будуть доступні також для сімей учасників бойових дій і малозабезпечених родин.

Влада Чернівецької області звертала окрему увагу на підтримку ВПО, зокрема [запланувала](#) створення консультативно-координаційних центрів з питань ВПО при райдержадміністраціях.

На території Чернівецької області діяли шелтери й притулки, які надавали системну допомогу, зокрема соціальну, людям, що постраждали в результаті воєнних дій. Напередодні Великодня [відбулися](#) майстер-класи з писанкарства для ВПО, а також інші активності, спрямовані на ознайомлення населення зі звичаями та традиціями святкування Великодня в регіоні. Особлива увага приділялася дітям. Зокрема, у Центрі Миколайчука [відбувся](#) захід «Разом із Україною» (проєкт реалізується в трьох областях – Одеській, Івано-Франківській і Чернівецькій) – виставка малюнків дітей, які переїхали через війну, і дітей з інвалідністю, створених під час терапевтичних занять.

>> ЖИТЛО ДЛЯ ВПО

На Львівщині [продовжили](#) реалізацію Програми пріоритетних інфраструктурних проєктів в області на 2023 рік, основною метою якої є створення умов для проживання ВПО. У квітні з обласного бюджету на реалізацію програми переказали 1,8 мільйона гривень. Цього року на виконання програми вже спрямували 3,5 мільйони гривень із запланованих 165,7 мільйона гривень для реалізації 13 проєктів і забезпечення 319 місць для ВПО.

Станом на 9 квітня, за [інформацією](#) обласної військової адміністрації, у Львівській області офіційно було зареєстровано 238 254 ВПО. Зокрема, у модульному містечку Львова проживало 700 осіб. Його побудували за підтримки Сполученого Королівства та Польщі.

[Модульне містечко](#) в Садгорі (м. Чернівці), збудоване за кошти ЄС і Німеччини, [відкрили](#) за участі посла Німеччини Анки Фельдгузен і голови Представництва ЄС в Україні Матті Маасікаса. Містечко може вмістити 225 осіб. Також у м. Хотин [запланували](#) обладнати постійне житло для переселенців у колишньому приміщенні центру переливання крові (32 квартири).

Перші ВПО на Закарпатті заселилися в модульні будинки, [збудовані](#) коштом БФ «Карітас» Чеської Республіки на території Мукачівського професійного аграрного ліцею. Майже всі 11 будинків, зведені на території ліцею, готові до новосілля. Допомога надійшла також від Міжнародної благодійної організації «Людина в біді» (Словаччина).

Миколаївська область уже [отримала](#) від Європейської комісії 468 модульних будиночків з необхідним обладнанням для проживання ВПО та осіб, житло яких зруйноване / пошкоджене внаслідок воєнних дій. Станом на 17 квітня встановлено більше ніж сотню з них.

В Івано-Франківську [завершували обладнувати](#) новий шелтер для вимушених переселенців. Він розрахований на 80 людей, які зможуть жити там чотири роки. Мешканці нового прихистку сплачуватимуть тільки за комунальні послуги та обслуговування будинку. Тобто платитимуть 1 400 грн на місяць за кімнату. Додатково потрібно оплачувати водо- та електропостачання. Будівництво прихистку здійснює ГО «MetaLab» в межах проєкту «Ко-Хати». Роботи розпочалися в червні 2022 року. Вартість проєкту становить 280 тисяч доларів. Більшість з цих грошей є грантовою підтримкою Німеччини і Швеції.

Водночас через недостатню комунікацію та узгодження питань розвитку інколи виникали достатньо непрості ситуації між владою та населенням. Зокрема, так сталося з вибором місця будівництва житла для ВПО. 10 березня Івано-Франківська міська рада погодила отримання гранту від Північної екологічної фінансової корпорації (NEFCO), заснованої урядами п'яти північноєвропейських країн – Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії та Швеції, розміром 9 500 000 євро для будівництва 12 п'ятиповерхових будинків для переселенців (станом на 1 травня в Івано-Франківську було зареєстровано близько 40 тисяч ВПО.) Але вона не порадила з мешканцями приміських сіл, де розташована обрана ділянка для будівництва. Людей обурило те, що про плани мерії вони дізналися з новин, ніхто не поцікавився їхньою думкою, не провів оцінювання впливу забудови на умови ведення бізнесу та розміщеного поруч виробництва.

>> ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВПО

На Закарпатті тривала реалізація [проєкту](#) «Місцеве партнерство зайнятості в Закарпатській області». У межах ініціативи організатори проводили конкурс заявок на отримання грантів розміром

до 10 тисяч доларів для представників мікро-, малих і середніх підприємств. У конкурсі могли взяти участь місцеві та переміщені компанії. Кожна п'ята заявка належала релокованому бізнесу. Майже 60% апікаційних форм подали фізичні особи-підприємці.

За даними моніторингу Львівської області, Державна служба зайнятості України [пропонувала](#) ваучер на навчання для ветеранів і ВПО. Це можливість безкоштовно здобути нову професію або підвищити свій фаховий рівень та отримати більше шансів знайти роботу. Навчатися за програмою можуть учасники бойових дій; люди з інвалідністю внаслідок війни; люди, звільнені з військової служби без статусу учасника бойових дій, з вислугою 10+ років; внутрішньо переміщені українці. Програма пропонує 70 професій і спеціальностей.

За [даними](#) моніторингу Чернівецької області, ВПО рідко зверталися до служби зайнятості з метою пошуку роботи: від початку року послуги Чернівецької обласної служби зайнятості отримала 421 особа. Більшість з них звернулася до Чернівецької філії – 296 осіб, Дністровської філії – 101 особа та Вишницької філії – 24 особи. Відповідно статус безробітного отримали 352 особи, а роботу у 2023 році вдалося знайти для 42 переселенців.

>> МІЖНАРОДНА ДОПОМОГА

Станом на березень 2023 року близько 600 домогосподарств Закарпатської області, як з-поміж ВПО, так і вразливих верств місцевого населення, безоплатно отримали дрова. Таку підтримку організували ОВА та міжнародна гуманітарна організація [«Людина в біді»](#) (Словацька Республіка). Проєкт передбачав забезпечення дровами мешканців Рахівського, Тячівського та Хустського районів.

>> БЕЗОПЛАТНІ ПОСЛУГИ

На початку квітня в санаторії «Батьківщина» в Трускавці (Львівської області) [розпочали](#) експеримент з надання безоплатних послуг для ВПО. 21 березня Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, що дозволяє впровадити пілотний проєкт для зміни моделі взаємодії Міністерства соціальної політики України з підпорядкованими йому санаторіями. Ідеться про те, що санаторій «Батьківщина» в Трускавці до кінця 2024 року надаватиме соціальні послуги деяким категоріям громадян безоплатно. Метою пілотного проєкту є впровадження в санаторіях підходу «гроші ходять за людиною», як [повідомляє](#) Міністерство соціальної політики України. Санаторій надаватиме соціальні послуги, а саме стаціонарний догляд, притулок, підтримане проживання, послуги соціальної адаптації ВПО похилого віку, переселенцям з інвалідністю, а також тим, чиє житло зруйноване чи непридатне для проживання внаслідок пошкодження, і хто подав відповідну заявку на відшкодування втрат.

>> НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

[Тривав](#) проєкт «Соціально-психологічна робота з ВПО у трьох громадах Чернівецької області» (Сторожинецькій, Недобоївській, Великокучурівській і місті Чернівці), який реалізує [Товариство](#) «Український народний дім у Чернівцях» за підтримки Програми CLEAR.

31 березня у Львові [запрацював](#) другий в Україні координаційний простір допомоги «Мелітополь. Саме тут. Львів». Тут мелітопольці можуть отримати гуманітарну, інформаційну, соціальну, медичну, психологічну та юридичну підтримку. У місті на обліку було понад дві тисячі мешканців Мелітополя та Мелітопольського району.

>> ПІЛЬГОВІ ПОСЛУГИ

Як [повідомили](#) представники комунального підприємства з обслуговування доріг «Львівавтотор», зареєстровані у Львові ВПО можуть оформити пільгову плату за паркування на майданчиках, безпосередньо прилеглих до їхніх житлових будинків. Це дасть змогу ВПО платити за паркування таку ж суму, як і мешканцям. Також можна оформити абонементи на пільгове паркування на більший час.

4.3. Потреби добровольців територіальної оборони. Реагування. Мобілізація

9 373 чоловіки призовного віку, які під час дії воєнного стану виїхали з волонтерською або гуманітарною метою через систему «Шлях», не повернулися до України. Це 11,1% від загальної кількості осіб, які скористалися правом на виїзд, [ідеться](#) в проміжному звіті Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, яка перевіряла використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги. Згадана статистика стосується періоду з 24 лютого до 31 грудня 2022 року. До антилідерів потрапили Львівська (випустила 31 558 чоловіків, не повернулися 1 036) та Тернопільська (14 036 і 964 відповідно) області.

Служба безпеки України заблокувала 26 телеграм-каналів, які перешкоджали мобілізації українських громадян призовного віку. Інтернет-ресурси «повідомляли» про заходи, які проводять територіальні центри комплектування та соціальної підтримки в Івано-Франківській, Черкаській, Вінницькій, Чернівецькій, Київській, Львівській та Одеській областях. Насамперед вони «зливали» актуальні місця вручення військовозобов'язаним повісток і закликали ховатися від представників військкоматів. Зокрема, [телеграм-канал](#) «Де роздають повістки Франківськ» мав більш як 70 тисяч підписників.

За даними моніторингу Чернівецької області, за квітень кількість повідомлень про спроби незаконного перетину кордону чоловіками мобілізаційного віку зросла. Було викрито кілька схем ухиляння від мобілізації:

- [церковна «допомога»](#) від священнослужителя УПЦ МП;
- група осіб, яка за гроші спряла [виїзду](#) за кордон громадянам України (три фігуранти справи);
- тимчасові [відстрочки](#) від мобілізації;
- [пособництво](#) працівників митниці в незаконному перетині кордону.

Окрім того, системними були спроби самостійного незаконного перетину кордону до сусідніх [Молдови](#) та Румунії.

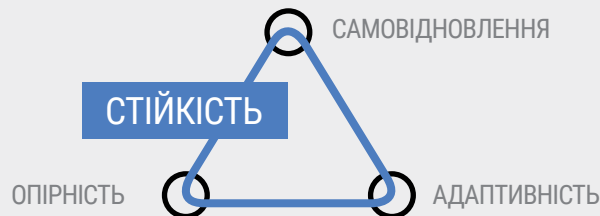
Вагомим викликом для мобілізації в Чернівецькій області стало зростання серед кількості загиблих на фронті її жителів. Практично щодня в медіа [з'являлися](#) повідомлення про такі [втрати](#), серед яких великий відсоток становила молодь.

Водночас до добровольчого поліцейського формування гвардії наступу «Лють», перед якою ставляться штурмові завдання, подали заяви 100 чернівчан (3 жінок), з яких [станом на березень](#) перевірку і відбір пройшли вісімнадцятеро.

МЕТОДОЛОГІЯ ЗБОРУ ДАНИХ

Концептуальна рамка підходу Національної платформи стійкості та згуртованості

СТІЙКІСТЬ – суспільна практика на національному, регіональному та місцевому рівнях, яка створює можливості для подолання викликів і трансформації.

Ми вимірюємо її в трьох площинах:

- **адаптація** суспільних систем та інститутів до криз і різких змін середовища;
- **самовідновлення** – мобілізація громадян, інститутів для розв'язання різних гуманітарних, соціальних і безпекових завдань у співпраці;
- **опірність** – стабілізація моделей співпраці між владою, бізнесом, громадянським суспільством, які сприяють підвищенню рівня міжсекторальної довіри в ході трансформації.

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ – стан соціальних зв'язків у суспільстві між суспільними групами (по горизонталі) та між суспільством і владою (по вертикалі). Вимірюється за рівнями довіри та нормами взаємності (розвитком позитивного соціального капіталу); міцністю громадянського суспільства; наявністю інститутів управління конфліктами (наприклад, відповідальна демократія, незалежне судочинство тощо).

СТІЙКІСТЬ І СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ базуються на спільних підходах і цінностях, розмаїтих моделях взаємодії.

>> **ФОКУС:**

- на акторах, змінах в управлінні, оцінюванні вразливості, здатності до адаптації, трансформації на відміну від повернення в попередній стан.

>> **ЗБІР ДАНИХ:**

- тимчасово окуповані та прифронтові території – Луганська, Донецька, Запорізька, Херсонська, Харківська області;
- території, де не ведуться бойові дії, – Одеська, Миколаївська, Тернопільська, Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська, Чернівецька області.

ДЖЕРЕЛА ДАНИХ – публікації в ЗМІ, рішення органів влади, проекти рішень органів влади, дані опитувань громадської думки, дані в соціальних мережах, звіти неурядових організацій, будь-яка інша оприлюднена інформація. Дані збирають координатори Національної платформи стійкості та згуртованості у 12 областях, спираючись на джерела даних, власне розуміння стану справ і залученість у місцеві процеси згуртованості.

>> ПРОБЛЕМАТИКА

На тимчасово окупованих територіях:

- **Динаміка окупації.** Просування російських військ, становище окупованих населених пунктів; позиції мешканців регіону / громади / політичних сил щодо російських окупаційних і військових дій.
- **Зміни в системі управління.** Рішення та інформація від окупаційної влади; прояви колабораціонізму; вилучення майна; експропріація продуктів окупаційними адміністраціями.
- **Гуманітарна ситуація.** Фільтраційні дії окупаційної влади; примусова депортація та її напрямки; захоплення заручників; рекрутинг у збройні формування; характер евакуації; руйнування; доступ до медичної допомоги.
- **Робота над ідентичністю.** Робота навчальних закладів, міграція здобувачів освіти та викладачів, примусова русифікація; російські державні стандарти освіти; політика пам'яті: топоніміка, музейна справа, свята та їх відзначення; діяльність релігійних організацій.
- **Зміни в соціальній структурі.** Виклики, пов'язані зі становищем жінок і дітей, людей з інвалідністю.

На територіях, де не відбуваються бойові дії:

- **Динаміка військових дій.** Обстріли / озброєння, застосоване проти мирного населення; руйнування.
- **Зміни в системі управління.** Організація діяльності органів влади та доступ громадян до ухвалення рішень на місцевому рівні; доступ до публічної інформації; координація дій волонтерів і влади, а також органів влади між собою, органів влади та військових, волонтерів і військових тощо.
- **Гуманітарна ситуація.** Доступність питної води, їжі, зв'язку, електроенергії; доступ до медичної допомоги; надання гуманітарної допомоги на регіональному рівні.
- **Зміни в суспільному середовищі.** Ставлення в громадах до змін у символіці, календарях (свята, пам'ятні дні); перейменування вулиць та інших об'єктів; робота навчальних закладів, міграція здобувачів освіти та викладачів; громадянське суспільство та бізнес, ринок праці.
- **Становище внутрішньо переміщених осіб.** Забезпеченість житлом і роботою; інтеграція в громаду, що приймає; мережування.

>> ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИХОДУ ЗВІТУ

Початковий моніторинговий звіт охоплює перші чотири місяці широкомасштабного вторгнення (лютий – червень), починаючи з 24 лютого 2022 року; наступні звіти – по два місяці.

ПРО УКРАЇНСЬКИЙ НЕЗАЛЕЖНИЙ ЦЕНТР ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Український незалежний центр політичних досліджень – неурядовий непартійний аналітичний центр.

УНЦПД з 1991 року спрямовує свої зусилля на утвердження демократії та впливового громадянського суспільства в Україні. Ми пропонуємо рішення для державної політики у сфері демократії, співпрацюємо із зацікавленими сторонами, здійснюємо комунікаційні кампанії.

За нашою діяльністю можна стежити на сайті www.ucipr.org.ua та в соціальній мережі Facebook – <https://www.facebook.com/UCIPR>.

Долучитися до нашої діяльності можна через різні види партнерства, написавши нам на електронну скриньку ucipr@ucipr.org.ua.

СТІЙКІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Періодичний звіт на основі моніторингових матеріалів з обраних регіонів України
Випуск 6. Березень – квітень 2023 року

Горобчишина Світлана Анатоліївна
Коваленко Ольга Сергіївна
Конончук Світлана Григорівна
Скворцова Валерія Олегівна

Редакторка – Добоні Мар'яна Іванівна

Дизайнер – Буравченко Сергій Валерійович

Електронне видання

Випуск 11.06.2023

